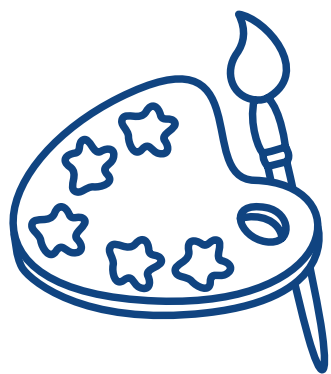

Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Praktická metodická
příručka pro školy

Klára Šindelková, Radek Hanuš a kolektiv autorů

Atoři: Klára Šindelková, Radek Hanuš a kolektiv autorů

Kolektiv spolupracovníků: Jiří Zajíc
David Bartůšek
Jaroslav Fídmuc

Grafická úprava a ilustrace: Barbora Kirchmayerová

Recenzovala: Daniela Havlíčková

Vydal Národní pedagogický institut České republiky, 2023

Materiál je pod licencí Creative Commons CC BY SA 4.0
Uveďte původ – zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

ISBN: 978-80-7578-144-4

obsah

Úvod	8
Vymezení pojmu Propojování formálního a neformálního vzdělávání v rámci školní výuky	10
Bariéry a možné návrhy jejich řešení	20
Nedostatek času	22
Odpovědnost za žáky	25
Přímá a nepřímá pedagogická činnost	27
Finance	28
Nedostatek podpory	30
Obavy učitelů z výtek při kontrole	32
Tlak na výkon v testech	34
Obava z obtížnější kontroly nad učebním procesem	35
Přeplněnost kurikula	36
Příklady inspirativní praxe – pohled ředitelů škol	38
Základní škola Chrudim Dr. J. Malíka, ředitel Zdeněk Brož	39
Gymnázium Jana Keplera, ředitel Jiří Růžička	45
Cyrilometodějské gymnázium, ZŠ a MŠ v Prostějově, emeritní ředitel Jaroslav Fidrmuc	49
Scioškola Olomouc, tandemové vedení školy Lukáš Neubert a Jakub Boháč	51
Základní škola Vsetín, ředitel Petr Kořenek	54
Desatero ředitele k úspěšné proměně školy	58
Závěr	60
Přílohy	62

„Školu dokonale účelnou jmenuji tu, která je pravou dílnou lidí: kde se totiž mysl žáků ponořuje v lesk moudrosti, aby rychle pronikala všechno zřejmé i tajné, kde mysl a její city jsou vedeny ke všeobecné harmonii ctností... Krátce, kde všichni všemu všestranně mají být vyučováni“.

Jan Amos Komenský, Velká didaktika

Přehled zkratk používaných v textu:

- RVP** – Rámcový vzdělávací program
- ŠVP** – Školní vzdělávací program
- DT** – digitální technologie
- PS MŠMT FNV** – Pracovní skupina Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k propojování formálního a neformálního vzdělávání vč. zájmového
- NFV** – neformální vzdělávání
- ZV** – zájmové vzdělávání
- FV** – formální vzdělávání
- FNV** – formální a neformální vzdělávání vč. zájmového
- DPP** – dohoda o provedení práce
- ONIV** – ostatní neinvestiční výdaje
- NPI ČR** – Národní pedagogický institut České republiky
- MŠMT** – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- ČŠI** – Česká školní inspekce
- ČJ** – Český jazyk
- DVPP** – Další vzdělávání pedagogických pracovníků
- ŠD** – školní družina
- ŠK** – školní klub

úvod

Právě držíte v rukou metodiku k propojování formálního a neformálního vzdělávání (dále jen propojování FNV), kterou zpracoval kolektiv odborníků působících v oblasti neformálního, zájmového a formálního vzdělávání Národního pedagogického institutu České republiky (NPI ČR). Inspirativním

metodickým přínosem je představení pyramidy propojování FNV, pojmenování bariér propojování FNV s návrhy na jejich možná řešení a sdílení zkušeností ředitelů škol z praxe.

Metodický materiál vznikl na základě:

- Výstupů projektu **Propojování formálního a neformálního vzdělávání včetně zájmového**, financovaného z operačního programu *Výzkum, vývoj a vzdělávání* evropských strukturálních a investičních fondů v rámci projektové výzvy *Budování kapacit pro rozvoj škol II* (aktivity č. 5). Projekt byl realizován v období od 1. září 2018 do 31. prosince 2021. V projektu jsme metodicky podporovali spolupráci pedagogů škol a pracovníků neformálního vzdělávání, kteří společně připravovali a v praxi realizovali i ověřovali vzdělávací programy pro děti a žáky.
- Výstupů od 29 organizací, které tvořily vzdělávací programy zaměřené na propojování FNV (celkem 351 vzdělávacích programů).
- Doporučení pracovní skupiny propojování FNV MŠMT. Pracovní skupina vycházela z bariér popsanych v knize Petra Daniše **Tajemství školy za školou**, která pojmenovává překážky v kontextu učení venku, v přírodě.
- Polostrukturovaných rozhovorů s řediteli pěti škol, kteří různé principy propojování FNV ve své pedagogické praxi dlouhodobě využívají, případně na nich stojí vize školy.

Propojování FNV přináší nové možnosti, metody, techniky, formy a programové oblasti při práci s žáky ve škole, které vedou k osvojování učiva v praxi, současně je jejich významná role při rozvoji kompetencí žáků a proměně celkového klimatu třídy, případně celé školy. Umožňuje využít praktické zkušenosti z tvůrčí činnosti, týmovou spolupráci, práci s chybou, řešení problémů a další kompetence. V neposlední a velmi důležité řadě vytváří prostředí pro budování zdravých vztahů. Nabízí vzdělávací programy vytvořené propojením vzdělávacího obsahu a metod neformálního vzdělávání. **Jde o cestu, jak ve školách postupně nahrazovat frontální styl výuky jinými, účinnými a moderními přístupy.** K těmto přístupům především řadíme zážitkovou pedagogiku, zkušenostní učení, dobrodružnou výchovu, výchovu v přírodě, místně zakotvené učení, badatelskou výuku, projektové učení, ekologickou výchovu, kooperativní učení, kreativní učení a další prvky z oblasti neformálního vzdělávání. Tyto přístupy jsou velmi úzce propojeny s formativním hodnocením a celistvým rozvojem osobnosti.

V samotné praxi musí ředitelé a učitelé škol a školských zařízení řešit řadu konkrétních překážek, které výrazně komplikují vlastní realizaci propojování formálního a neformálního vzdělávání. Odstranění těchto bariér je praktickou každodenní výzvou. Na tuto výzvu jsme se pokusili odpovědět metodickým materiálem, určeným především pro ředitele škol a školských zařízení, aby se mohli inspirovat při úspěšném zavádění propojování FNV.

Pro lepší orientaci v celém tématu Propojování FNV jsme sestavili tzv. **pyramidu propojování formálního a neformálního vzdělávání**, kterou jsme popsali na základě reálné školské praxe. Tato pyramida ukazuje možné úrovně propojování FNV a jeho praktické podoby.

Vymezení pojmu Propojování formálního a neformálního vzdělávání v rámci školní výuky

„Cílem vzdělání a moudrosti je, aby člověk viděl před sebou jasnou cestu života, po ní opatrně vykračoval, pamatoval na minulost, znal přítomnost a předvídal budoucnost“.
Jan Amos Komenský

Abychom jasně a vhodně pochopili rozsah propojování FNV, tak je potřebné si uvědomit, jakou škálu nejrůznějších činností zahrnujeme do našeho „hřiště“ propojování FNV. Ono prolínání formálního a neformálního vzdělávání není žádnou novinkou. Dělo se tak v historii mnohokrát a děje se tak i v současnosti.

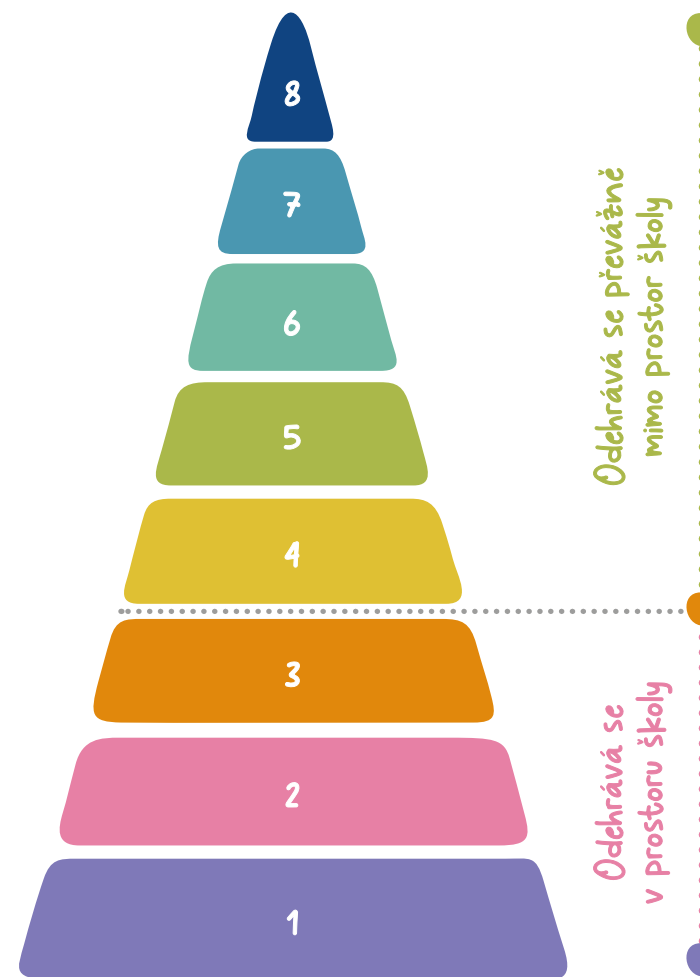
Každý pedagog hledající pozitivní změnu v atmosféře výuky, přemýšlející nad rozvojem znalostí, dovedností a dalších kompetencí svých žáků, dříve či později objeví potenciál neformálního vzdělávání. Využije například šikovnost, znalosti nebo dovednosti těch žáků ve výuce, kteří se ve volném čase věnují tzv. neformálnímu vzdělávání. Tito žáci se mohou stát "experty" v některém z vyučovacích předmětů. Žáci pak ve spolupráci s učitelem předávají spolužákům své zkušenosti. Dále se jedná o využití her a metod zážitkové pedagogiky v konkrétním předmětu a výuce až po komplexní společné projekty učitele, žáků, obce, firem, neziskových organizací atd. realizovaných

pro nejširší veřejnost. V reálné praxi potom do propojování FNV vstupují muzea, knihovny, science centra, zámky, hrady, kina, střediska volného času, lanová centra, střediska ekologické výchovy, různé neziskové organizace, včetně organizací zabezpečujících sociální práci, zdravotní péči atd.

Osm pater pyramidy propojování FNV nám umožňuje lépe se zorientovat v příležitostech k propojování v naší pedagogické praxi. Tedy uvědomit si, jaký repertoár můžeme a chceme použít v naší školní realitě. Takovéto rozdělení je praktické pro přemýšlení o konkrétní podobě ŠVP, které v rámci revize RVP ZV budou školy realizovat.

PYRAMIDA PROPOJOVÁNÍ FORMÁLNÍHO A NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

- 1. Učitel využívá znalosti a dovednosti žáků** ve třídě. Žák v některých oblastech může umět nebo znát více než učitel (například: hra na housle, hráč florbalu, orientační běžec, aktivní programátor, znalec hadů, znalec rostlin, znalec filmů atd.). Učitel otevírá prostor pro žáky a společně s nimi vytváří obsah vzdělávacího programu pro třídu či školu.
- 2. Učitel spolu s žáky využívá** pro získání znalostí, dovedností a rozvoj kompetencí **metody, techniky a hry z neformálního vzdělávání**. Učitel tím dělá výuku pro žáky přínosnější a zajímavější.
- 3. Do školy** na konkrétní blok, předmět, hodinu **přichází odborník** z firmy, státní správy, pracovník neformálního vzdělávání, člověk z výzkumné organizace, univerzity aj. a pracuje s odborným tématem svého praktického působení. Odborník rozvíjí a prohlubuje rozšiřující znalosti, dovednosti a kompetence, které v běžné výuce škola a učitel nerozvíjí.
- 4. Učitel realizuje výuku venku mimo budovu školy**. Přitom využívá prostoru školy (školní zahrady, hřiště), ale také prostory obce, města a blízkého okolí školy (park, blízký les).
- 5. Učitel s žáky odchází na konkrétní vzdělávací program**. Navštíví organizaci neformálního či zájmového vzdělávání. Konkrétně jde do střediska volného času, střediska ekologické výchovy, knihovny, muzea, kina, divadla, firmy, lanového centra, science centra, neziskové organizace, organizace sociální práce atd.
- 6. Učitel s žáky realizuje komplexní projekt přesahující rámec několika předmětů a bloků výuky**, kde kromě znalostí a dovedností rozvíjí konkrétní kompetence.
- 7. Učitel s pracovníky neformálního a zájmového vzdělávání společně tvoří konkrétní vzdělávací programy**. Tyto programy pak společně realizují s cílem rozvoje znalostí, dovedností a dalších kompetencí žáků.
- 8. Učitel s žáky a pracovníky neformálního a zájmového vzdělávání, místní komunitou a aktéry vzdělávání** (školská zařízení, MAP, MAS, státní instituce, neziskové organizace, firmy atd.) **připravují a realizují vzdělávací projekty pro širokou veřejnost** ve městě nebo obci.

1. Učitel využívá znalosti a dovednosti žáků

Učitel otevírá prostor pro žáky a společně s nimi **vytváří obsah vzdělávacího programu** pro skupinu žáků, celou třídu či školu.

Žák v některých oblastech může umět nebo znát více než učitel (například: hráč na housle, hráč florbalu, orientační běžec, aktivní programátor, znalec hadů, znalec rostlin, znalec filmů, počítačových her atd.).

Přínosy pro žáky: Žáci mají příležitost prezentovat své jedinečné znalosti, dovednosti nebo schopnosti ve školním prostředí, zažít úspěch ve škole, v kolektivu spolužáků mimo klasické, obecně přijímané postupy. Mají možnost zazářit, vést kolektiv, je zde podpořeno kooperativní učení. Žák se učí být aktivní, vystoupit ze své komfortní zóny, subjektivně mohou mít žáci pocit odpovědnosti za výuku. Přínosem je také posílení pocitu vlastní hodnoty. Jsou rozvíjeny tzv. měkké kompetence žáků, jako například efektivní komunikace, aktivní přístup, plánování a organizace, sociální dovednosti atd.

Přínosy pro učitele: Učitel získává lepší povědomí o individuálních znalostech a dovednostech svých žáků, což mu umožňuje efektivněji plánovat a přizpůsobovat výuku. Dále získává důležité informace pro motivační, celostní a formativní hodnocení žáků, důležité pro jejich osobnostní rozvoj. V neposlední řadě se může také učitel sám od svých žáků

něco nového naučit. Tento prvek má významný vliv na posílení dobrých vztahů a vzájemné důvěry ve třídě.

Příklad: Učitel, který si uvědomí, že žák je zkušeným programátorem, se s ním může poradit při plánování projektu zaměřeného na programování a využít jeho znalostí k rozšíření výuky pro celou třídu. Zkušený hráč florbalu může se svými spolužáky sdílet techniky a taktiky při výuce tělesné výchovy. Tím se oba žáci (byť s odlišnými zájmy) mohou stát vůdčími postavami, a přispět tak ke kolektivnímu rozvoji ve třídě.

2. Učitel spolu s žáky využívá pro získání znalostí, dovedností a rozvoj kompetencí metody, techniky a hry z neformálního vzdělávání.

Učitel tímto postupem dělá výuku zajímavější, přitažlivější pro žáky, které výuka baví a lépe pochopí předkládané učivo. Učitel používá metody zážitkové pedagogiky, zkušenostního učení, kooperativního učení, dobrodružné výchovy, výchovy v přírodě a prvky neformálního vzdělávání.

Přínosy pro žáky: Žáci se angažují v interaktivních a zážitkových aktivitách, které jim umožní „nejen“ praktické uplatnění učiva a prohloubení jeho porozumění, ale díky využitým metodám a technikám neformálního vzdělávání také přirozeně

rozvíjí kompetence pro život.

Přínosy pro učitele: Učitel má k dispozici rozmanité pedagogické přístupy a techniky, které obohacují jeho výuku a zvyšují zájem žáků o učení. Učitel má větší příležitost porozumět jednotlivým žákům tím, že je zažívá a pozoruje v různých situacích.

Příklad: Učitel může využít hry a zážitkové aktivity, jako jsou simulace, skupinové projekty, role-playing, kooperativní učení, badatelská výuka atd., aby žáky více zapojil a podpořil jejich aktivní účast.

Při výuce přírodních věd může učitel využít metody experimentování, ve kterých žáci sami provádějí pokusy a pozorují výsledky. Tím podpoří jejich samostatnost a chuť k objevování. Ve vlastivědných, dějepisných či literárních tématech mohou žáci některá období/příběhy pomoci rolových her a simulací prožít, a díky následné reflexi také pochopit v rámci kontextu doby i významnosti pro dnešní svět a žáky samotné. U skupinových projektů zase rozvíjíme například spolupráci, rozdělení rolí ve skupině, plánování atd.

3. Do školy na konkrétní blok, předmět, hodinu přichází odborník.

Odborník z firmy, státní správy, pracovník neformálního vzdělávání, odborník z výzkumné organizace, univerzity, jenž pracuje s odborným tématem, které je v tuto chvíli probíráno. Odborník rozvíjí a prohlubuje znalosti, dovednosti a kompetence, které v běžné výuce škola a učitel nemají možnost rozvíjet. Odborné téma představuje v souvislostech.

Přínosy pro žáky: Žáci mají možnost setkat se s odborníky z různých oblastí, kteří rozvíjejí jejich znalosti a dovednosti mimo běžný školní obsah. Žáci mohou odborníkům klást dotazy, diskutovat s nimi a nahlédnout „pod pokličku“ jejich profesního života.

Přínosy pro učitele: Učitel může získat nové perspektivy, znalosti a dovednosti od odborníka, což obohacuje jeho vlastní profesní růst a rozšiřuje jeho pedagogický repertoár. Současně i žáci oceňují, že jim dokázal zprostředkovat setkání s odborníkem.

***Příklad:** Učitel, který spolupracuje s odborníkem na technologii, může získat nové informace o moderních technologických trendech a metodách výuky a aplikovat je ve svém vlastním výukovém prostředí. Pokud do školy přijde odborník na životní prostředí, může s žáky provést terénní*

výzkum v okolí školy. Tím se žáci učí o ekosystémech, biodiverzitě a ochraně životního prostředí „z první ruky“.

4. Učitel realizuje výuku venku mimo budovu školy.

Přitom využívá cíleně prostor kolem školy, ale také prostory obce, města a blízkého okolí školy. Venkovní prostředí využívá buď jako přírodní učebnu, anebo přímo konkrétní místo, které umožňuje lépe rozvinout probírané znalosti, dovednosti a kompetence.

Přínosy pro žáky: Žáci mají možnost učit se v reálném prostředí, které je inspiruje a podporuje praktické uplatnění učiva, zároveň mohou při výuce zažít podporu přirozeného pohybu a pobytu na čerstvém vzduchu, radost z objevování a tím i učení.

Přínosy pro učitele: Učitel má příležitost rozšířit svou výuku mimo školní prostředí a využít různé venkovní prostředí jako obohacení vzdělávacího procesu, což může přirozeně podpořit wellbeing žáků i učitelů. Současně získává možnost poznat své žáky v jiných situacích, než které zná ze třídy.

***Příklad:** Učitel může s žáky navštívit místní les, kde se žáci seznámí s různými druhy rostlin a živočichů.*

Žáci se učí o biologické rozmanitosti, ekosystémech a vzájemných vazbách v přírodě. Zároveň se mohou žáci na školní zahradě nebo v blízkém parku učit češtině formou různých běhacích doplňovaček a her, v matematice výpočtům v praxi (obvody, obsahy – množství půdy v záhonu, procentuální úrodnost, zlomky), základní fyzikální jevy využitelné v praxi atd. Učitel, který s žáky provádí terénní výzkum v přírodě, získává nové zkušenosti a materiály, které může použít v rámci výuky ve třídě, a tak obohacuje výukový proces obzvláště o metody a techniky, které přispívají k rozvoji kompetencí žáků. Žáci sami mohou v přírodě vymýšlet hry a prvky ukotvující učivo, učitel tak získává prostor pro pozorování žáků, jejich interakci ve skupině a rozvoj kompetencí odpovídajících cílům vzdělávacího programu.

5. Učitel s žáky odchází mimo školu na konkrétní vzdělávací program.

Učitel s žáky odchází podpořit rozvoj znalostí, dovedností a dalších kompetencí. Jde do organizace neformálního či zájmového vzdělávání a využívá vzdělávací programy střediska volného času, střediska ekologické výchovy, knihovny, muzea, kina, divadla, firmy, lanového centra, science centra, neziskové organizace, organizace sociální práce, případně

dalších, vhodně zvolených organizací.

Přínosy pro žáky: Žáci mají možnost rozšířit své obzory, objevit nové oblasti zájmu a získat praktické dovednosti od odborníků. Žáci tak „na vlastní kůži“ mohou zkusit například různé postupy výroby s reálnými pomůckami a „přetavují“ pak získané znalosti a dovednosti do praktického využití v životě.

Přínosy pro učitele: Učitel má možnost využít vzdělávací a výukové programy vedené lektory, obohacené o specifické prostředí, didaktické pomůcky, reálné předměty, a prohloubit tak vzdělávací obsah s využitím v praxi. Učitel jako součást vzdělávacího programu má možnost žáky poznat v jiných situacích, inspirovat se v nových metodách, technikách a přístupech, což může mít pozitivní dopad na další výuku ve třídě a rozvoj pedagogické praxe. Učitel má prostor pro budování důvěry a pozitivní atmosféry mezi žáky.

***Příklad:** Učitel může s žáky navštívit muzeum, science centrum, středisko ekologické výchovy, dům dětí a mládeže, středisko volného času, knihovnu, středisko zdraví a další typy organizací neformálního vzdělávání, které mají připravený konkrétní vzdělávací program na míru ke konkrétnímu vzdělávacímu učivu. Program je zpravidla veden zkušenostně a zážitkově. Lektori mohou využívat různé prvky motivace, programových prostředků, stylů učení a dalších metod a technik NFV.*

6. Učitel s žáky realizuje komplexní projekt přesahující rámec několika bloků výuky konkrétního předmětu.

V takovémto projektu využívá učitel a žáci rozmanité venkovní prostory a celý repertoár metod, technik a programů neformálního vzdělávání (například pořádají divadelní představení pro spolužáky ze školy, pro rodiče, pro občany obce).

Přínosy pro žáky: Žáci se zapojují do dlouhodobých projektů, které integrují různé oblasti znalostí a dovedností. To rozvíjí jejich kreativitu, plánování a organizaci, práci v týmu včetně dělení rolí, komunikaci uvnitř týmu i navenek, flexibilitu, řešení problémů, aktivní přístup a případně další kompetence.

Přínosy pro učitele: Učitel má možnost vést dlouhodobé projekty, které integrují různé vzdělávací oblasti, znalosti a dovednosti, umožňuje spolupracovat s kolegy a doplňovat se v souvislostech na úrovni komplexních projektů.

Příklad: Žáci mohou společně s učitelem realizovat projekt na téma životního prostředí ve svém okolí. Budou studovat ekologické problémy, navrhnout řešení a prezentovat své výsledky veřejnosti. Dále mohou uspořádat workshopy, výstavy, happeningy ve spolupráci s městem, případně komunitou. To podporuje také vztahy v komunitě a síťování.

7. Učitel s pracovníky neformálního a zájmového vzdělávání společně tvoří konkrétní vzdělávací programy.

Tyto vzdělávací programy pak společně realizují s cílem rozvoje znalostí, dovedností a dalších kompetencí žáků. Např. realizace projektu z fyziky na kladky v lanovém centru nebo programování a tisk 3D modelů přímo ve firmě.

Přínosy pro žáky: Žáci mají příležitost zažít vzdělávací program, který je tvořen na míru jejich třídnímu kolektivu a jeho potřebám. Velmi často se poté realizuje ve venkovním prostředí, což mimo jiné opět podporuje wellbeing jak žáků, tak učitelů. Žáci posilují praktické dovednosti, rozvíjejí kompetence a nabývají znalosti relevantní pro konkrétní oblasti.

Přínosy pro učitele: Učitel získává nové perspektivy a znalosti od pracovníků neformálního vzdělávání, což obohacuje jeho pedagogický přístup a rozšiřuje jeho profesní síť. Spolu s lektory neformálního a zájmového vzdělávání má příležitost tvořit vzdělávací program přímo na míru konkrétním žákům, konkrétní třídě. Jsou tak velmi úzce propojeny potřeby žáků, vzdělávací obsah a rozvoj kompetencí.

Příklad: Učitel spolupracuje na přípravě obsahového rámce vzdělávacího programu s lektory neformálního a zájmového vzdělávání. Odborníci NFV a ZV přináší metody a techniky neformálního

vzdělávání (zkušenostní učení, zážitkovou pedagogiku), které nám vzdělávací obsah pomáhají pochopit v souvislostech a praxi a zároveň jsou zaměřené na rozvoj kompetencí žáků.

8. Učitelé s žáky a pracovníky neformálního a zájmového vzdělávání, místní komunitou a aktéry vzdělávání (školská zařízení, MAP, MAS, státní instituce, neziskové organizace, firmy atd.) připravují a realizují vzdělávací projekty pro širokou veřejnost ve městě nebo v obci.

Například organizují Den země, od moderování na náměstí až po realizaci dílen v místním kulturním domě, organizují semináře na specifická témata. Žáci jsou podporováni k občanské angažovanosti.

Přínosy pro žáky: Žáci se stávají aktivními členy komunity a rozvíjejí své prezentační a organizační dovednosti, včetně všech výše uvedených kompetencí. Mohou si tak také budovat pozitivní vztah k místu, ve kterém žijí, a vědomí, že pokud chtějí, mohou být hybateli pozitivních změn.

Přínosy pro učitele: Učitel má možnost vést dlouhodobé projekty, které integrují různé předměty a dovednosti, což umožňuje velmi smysluplné vedení žáků k rozvoji kompetencí pro život a zájem o veřejný prostor. Pro samotného učitele

může být přínosem zapojení do místní komunity a zvýšení společenské prestiže.

Příklad: Žáci organizují Den země, kde připraví prezentace, workshopy a akce zaměřené na ochranu životního prostředí pro ostatní studenty, rodiče a veřejnost. Tím rozvíjejí své komunikační a organizační schopnosti a sociální angažovanost.

Shrnutí:

- Pyramida propojování FNV ukazuje na rozmanitost celého fenoménu Propojování FNV.
- Škola si může vybrat dle svých možností (finančních, geografických atd.), která patra pyramidy propojování FNV bude využívat ve škole.
- Učitelé se mohou díky tomu konkrétně školit a rozvíjet v propojování FNV.
- Mnoho externích subjektů nabízí své služby v 5. patře pyramidy propojování FNV.

Bariéry a možné návrhy jejich řešení

„Komukoli prospěti můžeš, prospívej rád, možno-li celému světu.
Sloužiti a prospívati je vlastnost povah vznešených“.

Jan Amos Komenský

Z realizovaného projektu Propojování formálního a neformálního vzdělávání včetně zájmového (Registrační číslo projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/000816), který jsme řešili v NPI ČR v letech 2018–2021, jsme získali celou řadu poznatků.

Jako jedno z velmi důležitých témat vyplynulo téma BARIÉR při realizaci vzdělávacích programů propojování FNV. Tyto bariéry věcně navazovaly na překážky definované v publikaci Petra Daniše *Tajemství školy za školou*, která vychází jak z praktických zkušeností, tak z analýz zahraničních zdrojů. V celé pracovní skupině MŠMT k propojování formálního

a neformálního vzdělávání vč. zájmového (PS MŠMT FNV) jsme od září 2022 do dubna 2023 jednotlivé bariéry diskutovali, analyzovali a navrhovali možná opatření. Pojdme si jednotlivé bariéry představit a současně se podívat na možná řešení *současná* – ta jsme získali od jednotlivých členů PS MŠMT FNV nebo od současných ředitelů základních a středních škol. Možná řešení *systemová* jsou naše návrhy v kombinaci s návrhy PS MŠMT FNV a odborníky z praxe. Tato řešení vycházejí z aktuálního stavu (konec září 2023) platné školské legislativy:

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 1. 9. 2023.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění účinném od 1. 7. 2023.

NEDOSTATEK ČASU

V ŠVP některých škol není dostatečně (jednoznačně) pojmenováno propojování FNV jako naprosto jasná a konkrétní součást kurikula, panuje obava, že se „nestihne probrat učivo“ (míněno tak, že pouze výuka ve školních lavicích vede k získání požadovaných/potřebných znalostí).

Velká překážka je nedostatek času učitelů a my se na něj můžeme podívat z více úhlů pohledu:

45 minut je krátký čas na to, abychom šli ven, případně učili zkušenostně a do výuky zařazovali jakýkoliv vzdělávací program.

Zkušenostní výuka a neformální vzdělávání je náročné na přípravu.

Učitelé, kteří se věnují neformálnímu vzdělávání nad rámec výuky odpoledne a o víkendech, to dělají velmi často dobrovolně ve svém volném čase.

Současně je pro řadu učitelů velkým problémem čas, který by měli věnovat organizačnímu zajištění akcí a projektům zaměřeným na vzdělávání mimo školu (kurzy, školy v přírodě). V konkurenci s jinými požadavky na výuku považují tento čas za neadekvátní.

Řešení současné:

Ředitel by měl ve spolupráci s pedagogickým sborem velmi pečlivě vypracovat ŠVP tak, aby v něm byla implementována inovace vzdělávacích předmětů a bylo možno během výuky využívat metody, techniky a formy neformálního vzdělávání, zkušenostního učení. Navýšit množství projektových dní tak, aby během výuky žáci nejen nabývali vědomostí, ale zároveň rozvíjeli klíčové kompetence, které jsou jak významnou součástí RVP, tak cílů vzdělávání definovaných ve školském zákoně 561/2004 Sb.

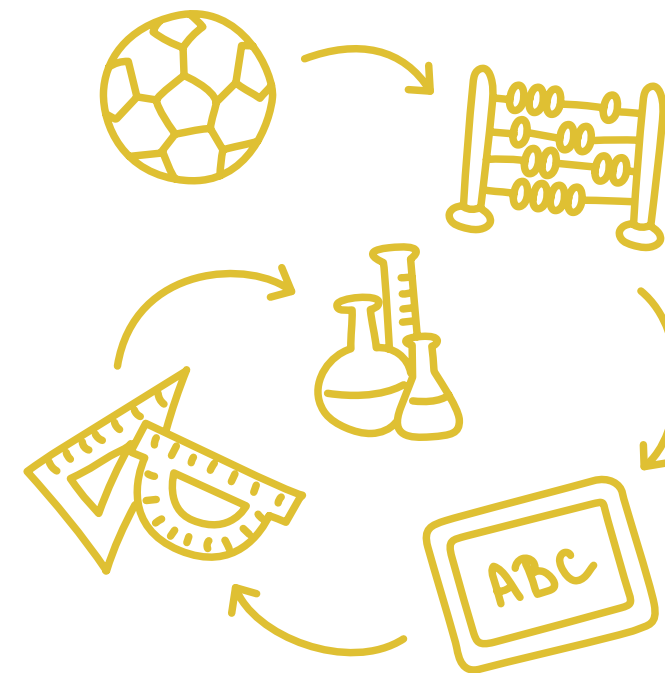
Běžnou praxí je **slučování předmětů**. Čili je možnost tvořit vícehodinové vzdělávací bloky nebo moduly, do kterých je možné zařadit vícehodinové vzdělávací programy využívající propojování formálního a neformálního vzdělávání, venkovní výuku atd.¹ Důležitou roli zde sehrává velmi aktivní a promyšlený plán tvorby ŠVP v přímém souladu s RVP (jak na úrovni vzdělávacího obsahu, tak na úrovni rozvoje kompetencí). Dále je velmi důležité, aby se s nově propracovaným ŠVP ztožnil celý pedagogická sbor.

Využívání stávajících učebnic pouze jako podpůrného materiálu. Bude-li pedagog napřímo pracovat s RVP pro tvorbu ŠVP už nyní (myšleno před revizí RVP), může zjistit, že **velká část vzdělávacího obsahu, který je v učebnicích, v RVP není zastoupen v takové šíři**. Zde nám vzniká prostor pro využívání vzdělávacích programů postavených na metodách, technikách a formách neformálního vzdělávání.

Řešení systémové:

V RVP ZV by měla být jasně formulována potřeba využívání metod, technik a programových prostředků neformálního vzdělávání k rozvoji klíčových kompetencí žáků, tj. bude konkrétně uvedeno, že v ŠVP je potřeba definovat, kde a jak škola propojování FNV může realizovat. Důsledkem toho bude, že vedení škol bude chápat akce, aktivity, exkurze a vzdělávací programy „mimo školní budovu“ jako plnohodnotné vzdělávání v souladu s jejich ŠVP.

Skutečně systémové řešení nutně předpokládá redukci vzdělávacího obsahu, jelikož osvojování kompetencí i jejich ověřování je časově několikanásobně náročnější než osvojování znalostí a jednoduchých dovedností.

Postupy osvědčené v praxi:²

Při zařazování programů neformálního vzdělávání do školních vzdělávacích programů (jednodenní až dvoutýdenní programy zážitkové pedagogiky) se v praxi osvědčilo:

Jasně formulovat cíl reflektované zážitkové pedagogiky a její přidanou hodnotu pro žáky, přidanou hodnotu pro učitele.

Poznámka: Reflektovaná zážitková pedagogika rozvíjí kompetence osobnostní a sociální, tj. pomáhá budovat osobnost mladého člověka, který ví, kdo je a co chce. Zároveň pomáhá vyjasnit vztahy ve třídě, porozumět týmovým rolím, podpořit spolupráci v rámci třídního společenství. Tím předcházíme celé řadě konfliktů ve třídě i osobnostním problémům žáků. Vzdělávání žáků pak probíhá výrazně efektivněji, není třeba řešit tolik

¹ Příkladem takových vzdělávacích programů mohou být vzdělávací programy, které vznikly za podpory projektu Propojování formálního a neformálního vzdělávání včetně zájmového. Jedná se o vylepšené učebnice, do kterých je zahrnuta kompetenční výuka, podpora vztahů a teoretické znalosti jsou probírány v praxi a souvislostech. Někdy však tyto programy vyžadují spolupráci kolegů ve škole, napříč předměty.

² Postupy osvědčené v praxi nám pro celou kapitolu poskytl Jaroslav Fidrmuc, dlouholetý ředitel Cyrilometodějského gymnázia, ZŠ a MŠ v Prostějově.

vztahových a dalších problémů. Mezi žáky a učiteli se posiluje důvěra. Reflektovaná zážitková pedagogika tedy není ztracený čas, ale čas získaný pro efektivní výuku ve škole, rozvoj kompetencí a dobré vztahy.

Je vhodné mít příklad jiné školy, na které obdobnou reflektovanou zážitkovou pedagogiku realizují, sdílet její zkušenosti. Je vhodné (pokud to jde) uskutečnit pro učitele návštěvu takové školy před realizací záměru.

Je nutné seznámit rodiče žáků se záměrem realizovat zážitkový program, vysvětlit jim přínos pro žáky i pro celý vzdělávací proces.

Je vhodné připravovat mimoškolní aktivitu s ročním předstihem – připravit učitele i rodiče, zapracovat do ŠVP, zajistit aktivitu personálně.

Dále se v praxi osvědčilo, když lektoři zážitkové pedagogiky byli zaměstnanci školy, ale ne učitelé.

Za optimální je možné považovat, aby lektoři byli pracovníci školního poradenského pracoviště (školní psycholog, sociální pedagog). Účast třídního učitele, který musí dobře znát svůj třídní tým a musí si s třídním týmem rozumět, je nutná.

V programech zážitkové pedagogiky jde také o návaznost, o systematický rozvoj osobnosti mladého člověka. Nemělo by tedy jít o jednorázovou akci, ale o postupně navazující programy, které vytvářejí systém rozvoje osobnosti mladého člověka a jeho vztahů v sociální skupině třídy.

Zavádět jednotlivé programy zážitkové pedagogiky postupně. Každý rok přidat 1 až 2 programy, a to na základě dobré zkušenosti pedagogů s výsledky již realizovaných programů.

Efektivní evaluace programů a jejich neustálé zlepšování.

Doporučení: Máme ve škole „zásobník“ 4–5 vzdělávacích programů (VP) vypracovaných pro každý ročník. Třídní učitel ve spolupráci s kolegy vyučujícími u něj ve třídě oborové předměty vybere 1–2 větší VP, které budou v letošním roce realizovat (+ mohou také promyslet, jak vtáhnout rodiče do pomoci v realizaci těchto aktivit).

ODPOVĚDNOST ZA ŽÁKY

Při návštěvě vzdělávacího programu mimo školu se velmi často řeší právní odpovědnost za žáky, jestli za ně odpovídá učitel nebo pracovník organizace zprostředkávající vzdělávací program. Tato situace vytváří nedorozumění, ale někdy i nechuť učitelů zbytečně se vystavovat problémům.

Je nízké povědomí o odpovědnosti za děti a žáky při realizaci vzdělávacích programů, které probíhají mimo školní budovy a jsou vedeny pracovníky organizací poskytujících neformální vzdělávání, nicméně jedná se o akce organizované školou.

Řešení systémové:

Pedagogům i pracovníkům neformálního vzdělávání bude zcela zřejmé, že při konání akcí, aktivit, vzdělávacích pro-

Postupy osvědčené v praxi:

Pedagogičtí pracovníci jsou jednoznačně odpovědní řediteli školy a rodičům / zákonným zástupcům za bezpečnost žáků v době každé akce a programu, které škola organizuje. K tomuto se v praxi osvědčilo:

Ve školním řádu jednoznačně vymežit:

- pravidla chování žáků na akcích školy konaných mimo areál školy, jejich práva a povinnosti (včetně

gramů propojování FNV (jak ve školních prostorách, tak v prostorách mimo školu) **jde o školní akce** (bez ohledu na to, zda se konají v době, kdy mají zúčastnění žáci běžně výuku dle rozvrhu). **Proto je nutné, aby se akcí a vzdělávacích programů účastnil vždy pedagog, který je na aktivitách přítomen po celou dobu**, je v přímém kontaktu s žáky a odpovídá za dodržování BOZ, neboť škola je při těchto akcích odpovědná za žáky. Účast pedagoga je současně velmi přínosná a žádoucí pro samotného pedagoga, jelikož má možnost zažít své žáky z jiné pozice než v běžné výuce. Dále může na vzdělávací program ve vlastní výuce přirozeně navazovat a prohloubit tak jeho dopad.

Školy budou mít možnost být proškoleny v rámci dodržování pravidel při práci se skupinou v outdoorovém prostředí.

např. užívání digitálních technologií na těchto akcích)
- formulovat práva a povinnosti pedagogických pracovníků na akcích pořádaných mimo areál školy včetně postupu při mimořádné události.

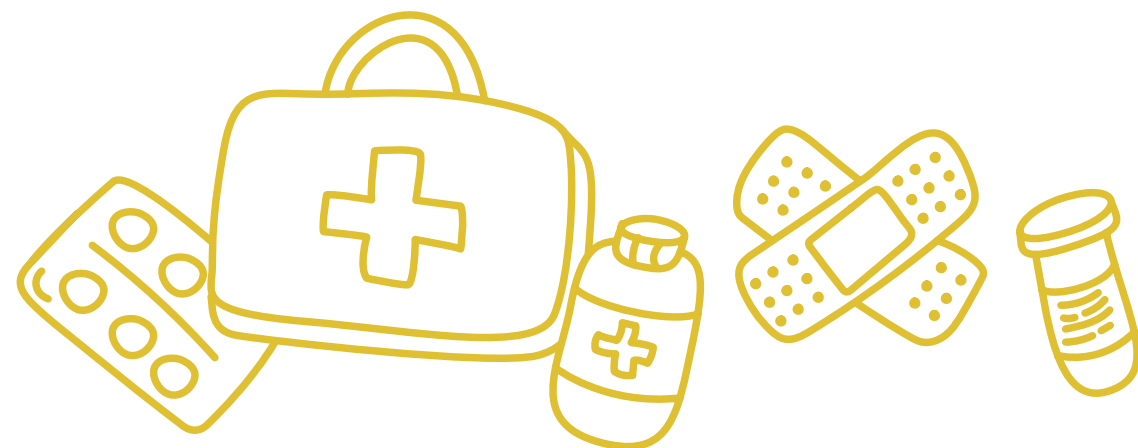
Pro vícedenní pobytové programy vypracovat směrnici programu, ve které je vymezen vedoucí pedagog celého programu a stanoveny zodpovědnosti za žáky

jednotlivých účastníků programu. V praxi se osvědčilo, aby při aktivitách zodpovídal za žáky lektor, v době mimo aktivity včetně nočního klidu třídní učitel (u pobytových programů).

S pracovníky, kteří zajišťují zvláště vícedenní program, uzavřít pracovní smlouvu (DPP), ve které jasně vymezit pracovní náplň včetně oblastí zodpovědnosti.

Samozřejmostí je poučení žáků i pracovníků o bezpečnosti před vlastním programem a provedení řádný zápis o poučení.

Seznámit na předcházející třídní rodičovské schůzce rodiče / zákonné zástupce žáka se zajištěním bezpečnosti žáků na připravovaném programu. Zápis z této třídní schůzky zaslat následně všem rodičům písemnou formou e-mailem.

PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ PEDAGOGICKÁ ČINNOST

Nejasné znění vyhlášky o přímé a nepřímé pedagogické činnosti pedagoga – vyhláška č. 263/2007 Sb., v případě přímé účasti pedagoga při propojování FNV organizovaném školou.

Výklad této vyhlášky obsahuje příklady, které mohou komplikovat propojování FNV.

Řešení současné:

Ředitel rozhodne, zda se v případě dané akce jedná/nejedná o vzdělávání mimo školu, tj. rovnocennou výuku „jen na jiném místě“ – vodítko např.:

- Je akce / program / exkurze v ŠVP?
- Řeší se na akci / v programu / na exkurzi obsah učiva v ŠVP?
- Bude na akci / v programu / na exkurzi docházet k rozvoji klíčových kompetencí žáku?
- Účastní se pedagog přímo akce, zajišťuje dodržování zásad BOZ?

Řešení systémové a legislativní:

Vyhláška o přímé a nepřímé pedagogické činnosti bude jednoznačně vymezovat podmínky akcí, při nichž dochází k propojování FNV, a bude v souladu s jeho pojetím v novém RVP.

Výklad vyhlášky bude jednoznačný a bude odpovídat novému RVP, ředitelé škol budou mít jasnou informaci o tom,

jak postupovat. Výklad bude reflektovat změny, které nastaly (např. distanční výuku), a bude ředitelům oporou pro rozlišení přímé a nepřímé pedagogické činnosti při propojování FNV, a to včetně výkladu přespočetných hodin tak, aby byl výklad spravedlivý.

Postupy osvědčené v praxi:

Je nutné, aby v ŠVP byly uvedeny všechny vícedenní programy školy a jednodenní programy byly uvedeny souhrnně, např. pod označením exkurze, návštěvy kulturních programů, školní výlety apod. Dále považují za vhodné, aby v pracovním nebo školním řádu bylo uvedeno, že jednodenní školní akce jsou pedagogem vykonávány v rámci nepřímé pedagogické činnosti (mohou být ohodnoceny např. formou odměn). Vícedenní akce, které v uvedený den přesahují rozsah přímé pedagogické činnosti, jsou hrazeny na základě další pracovní smlouvy (DPP).

FINANCE

Mnoho učitelů zmiňuje problémy s nedostatkem finančních zdrojů pro výuku mimo školu. Nedostatečné finanční prostředky jak ze strany rodičů žáků, tak ze strany školy, jsou hlavní příčinou postupného zkracování akcí,³ například škol v přírodě, sportovních kurzů, adaptačních kurzů atd. Jsou důvodem neúčasti mnoha dětí na takových akcích školy.

Dalším problémem je nedostatečné finanční zajištění odměn a diet pedagogů na akcích školy, které propojují formální a neformální vzdělávání, stejně tak v případě exkurzí s výjezdy do zahraničí.

Školy uvádějí, že nemají dostatečné finanční prostředky na cestovní náhrady učitelů. Důvodem však mohou být i obavy z velké administrativní zátěže. Některé školy neřeší cestovní náhrady v souladu s platnými zákony.

V neposlední řadě jde také o finance, které by mohl ředitel využívat pro personální podporu školy. Ať už by se jednalo o administrativního pracovníka, aby se ředitel mohl více věnovat pedagogickému směřování školy, nebo například o pozici koordinátora propojování FNV, který má na škole tyto aktivity na starost, zajišťuje kurzy a mimoškolní výuku, podílí se na síťování, přináší inspiraci.⁴

Řešení současné:

Jako propojování formálního a neformálního vzdělávání jsou často zmiňované návštěvy galerií a muzeí, science center a dalších atraktivních vzdělávacích prostředí. Ty se dají v současné době jednorázově hradit ze šablon. Je ale důležité myslet na to, že propojování formálního a neformálního vzdělávání se dá velmi účinně realizovat právě během standardní výuky, kdy učitel i vedení školy mohou hledat nízkonákladové řešení. Právě proto by měl být kladen velký důraz na to, aby učitelé ve velké míře tyto metody, techniky a formy přebírali a zařazovali v rámci vlastní výuky. Pokud se rozhodneme pro exkurzi či vzdělávací program mimo školu, pak je vhodné volit takové akce, na které můžeme jak před jejich realizací, tak i po ní ve škole navázat následnou činností a plněním „kreativních“ úkolů.

Řešení systémové:

Pokud škola realizuje akci s využitím propojování FNV, má možnost řešit cestovní náhrady pedagogů dle platné legislativy, tj. má prostředky na jejich úhradu a nemusí při jejich proplácení řešit nadbytečnou administrativní zátěž.

Postupy osvědčené v praxi:

Nedostatečné finanční prostředky rodičů žáků na realizaci mimoškolních akcí:

Je žádoucí, aby se mimoškolních akcí účastnili pokud možno všichni žáci. Pro podporu žáků z ekonomicky hůře situovaných rodin se mi osvědčila podpora klubu rodičů, který vytvářel fond na podporu účasti těchto žáků na mimoškolních, finančně náročnějších akcích (na základě žádosti rodičů či doporučení třídního učitele). Je však velmi žádoucí, aby poskytnutá finanční podpora nebyla zveřejňována, a podpořený žák tak nebyl stavěn do nepříjemné pozice v rámci třídní skupiny. Považuji za vhodné, aby alespoň 10 % částky uhradil samotný účastník. Podobný fond může zřídit např. zřizovatel školy.

Zajištění odměn a diet pedagogům:

Považuji za nemorální pedagogům neuhradit, co jim náleží dle zákona v rámci vykonávané práce. Je úlohou ředitele školy tyto prostředky zajistit.

Na odměny, popř. uhrazení další pracovní smlouvy (DPP za vícedenní akci) je třeba vyhradit finanční prostředky

v rámci rozpočtu na kalendářní rok. Je pravdou, že tyto prostředky jsou pak čerpány z fondu, který by byl rozpuštěn v odměnách i tehdy, pokud by škola mimoškolní aktivity nerealizovala – je to otázka priorit školního managementu. Tam, kde má škola dobrý vztah se svým zřizovatelem, je možno využít finanční prostředky účelově poskytnuté zřizovatelem.

Cestovní náhrady včetně diet je možné hradit z ONIV. Tyto prostředky zpravidla nejsou dostačující a je to opět otázka priorit. Osobně považuji finanční prostředky investované do lidí za nejlépe využitě finanční prostředky. Lze však o tyto finance také požádat zřizovatele školy.

Velká administrativní zátěž:

Administrativní práce v žádném případě nemá vykonávat pedagogický pracovník. Škola musí zajistit v rámci svého rozpočtu či ve spolupráci se zřizovatelem podpůrný personál, který tyto administrativní činnosti na základě podkladů poskytnutých pedagogickými pracovníky bude vykonávat.

³ Daniš, Petr: *Tajemství školy za školou: proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 70. ISBN 978-80-7212-638-5.

⁴ Jedno z nejsystémovějších opatření, ale málokterá škola si může dovolit tuto pozici zřídit. Financovat by jí mohla např. z nějaké úspěšné „vedlejší hospodářské činnosti školy“.

NEDOSTATEK PODPORY

Další zásadní bariérou pro učitele je chybějící podpora okolí pro vzdělávání mimo prostory školy, např. v přírodě, ve venkovních prostorách, v jiných objektech. Ta má zejména podobu nedostatečné podpory kolegů uvnitř školy, ale také rodičů dětí (což ovšem není vždy pravidlem). **Zvláště důležitá je podpora vedení školy. Pokud ji učitelé nemají, jen těžko výuku mimo školu prosazují.** Naopak pokud učitelé cítí, že se výuka mimo školu setkává s pochopením a podporou širšího okolí, potom se jim další různé překážky pro vzdělávání venku zdají být méně závažné.⁵

Podobná situace nastává při neformálním a zájmovém vzdělávání na půdě školy, které nabízí organizace poskytující neformální a zájmové vzdělávání.

Řešení současně:

Zvýšení informovanosti o významu propojování formálního a neformálního vzdělávání pro rozvoj klíčových kompetencí a osvojení vzdělávacího učiva v praxi.⁶ Kompetenční přístup ve vzdělávání hraje významnou roli při přípravě na budoucí povolání i osobní život v náročně a rychle se měnící době. Je součástí cíle vzdělávání a souvisí se základními strategickými dokumenty pro oblast vzdělávání. Je potřeba,

aby se kompetenční přístup ve výuce více uplatňoval ve vzdělávací praxi.

Bez metod, technik a forem neformálního vzdělávání, prostřednictvím kterých se kompetence rozvíjejí přirozenou cestou, se obtížněji osvojují ve školním prostředí, záleží však na osobnosti vyučujícího. Je důležité, aby vyučující, který využívá metody, techniky a formy NFV ve své pedagogické praxi, rozvíjel kompetence žáků vědomě a využíval při své práci reflexi, různé metody a formy mapování rozvoje kompetencí a další techniky při mapování cílů vzdělávání.

Kurzy DVPP a další vzdělávací semináře / workshopy / letní školy jsou zaměřené na propojování formálního a neformálního vzdělávání, rozvoj kompetencí, moderní metody a techniky výuky (zážitková pedagogika, zkušenostní učení, badatelská výuka, formativní hodnocení, wellbeing atd).⁷ V ideálním případě má ředitel vytipované koordinátory FNV a ty vysílá na obdobná školení. Takový koordinátor poté přináší inovace a inspiraci mezi pedagogický sbor, případně motivuje kolegy k účasti na dalším vzdělávání. Nejvhodnější variantou však je, účastní-li se vzdělávání celá sborovna, nebo alespoň její značná část.

⁵ Daniš, Petr: *Tajemství školy za školou: proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 70. ISBN 978-80-7212-638-5.

⁶ Dobrým příkladem a inspirací může být tzv. webová fotokronika, která dokumentuje „co nového se dělo v naší škole“. Co se žáci i pedagogové společně naučili, jak se rozvíjeli a jaké zkušenosti si z akce odnesli. Na tento portál poté můžeme odkazovat rodiče, zřizovatele, ale také ČŠI. Vyžaduje však další práci, pro kterou by byl v ideálním případě vhodný tzv. metodik propojování FNV. V kreativním případě bychom jej mohli tvořit společně s žáky a využít tuto situaci jako další metodu pro rozvoj klíčových kompetencí. <https://skoladivizna.cz/blog/>

⁷ S týmem Propojování FNV Národního pedagogického institutu ČR jsme v roce 2022 dvakrát realizovali pilotní třídní letní školu, která byla následně akreditována, v roce 2023 jednodenní ochutnávkový workshop jak pro sborovnu, tak pro učitele z různých škol.

Řešení systémové:

Ukázkový ŠVP v rámci revize RVP, který jednoznačně stojí na kompetenčním přístupu a podporuje propojování formálního a neformálního vzdělávání v praxi. Informační osvěta na úrovni NPI ČR, MŠMT a ČŠI.

Zapojovat kolektiv učitelů do tvorby ŠVP.

Postupy osvědčené v praxi:

Nedostatečná podpora rodičů:

Vzniká tam, kde rodičům škola předem nevysvětlí důvod mimoškolní akce a přidanou hodnotu, kterou mimoškolní akce bude mít pro žáky. Osvědčilo se mi informovat rodiče o připravovaných mimoškolních akcích s dostatečným předstihem (u vícedenních akcí s předstihem až 1 rok) a opakovaně. Informování s předstihem umožňuje rodičům doptat se na podrobnosti aktivity, diskutovat s rodiči předchozích ročníků, jejichž děti program již absolvovaly, i počítat s případným mimořádným finančním výdajem spojeným s pořádáním mimoškolního programu také vytváří možnost finanční podpory pro rodiny s nižšími příjmy.

Nedostatečná podpora kolegů a vedení školy:

V této oblasti je dobré vždy pečlivě analyzovat příčinu nedostatku podpory. Obecně pomáhá dobré vysvětlení přidané hodnoty pro žáky i učitele, kterou přináší např. program reflektované zážitkové pedagogiky v oblasti vztahů v třídním kolektivu i v oblasti zrání žákovy osobnosti. Vhodné je přizvat zástupce školy, která zvažovaný program již realizuje, a vyslechnout jejich zkušenosti s přidanou hodnotou programu pro žáky i učitele, případně takovou školu navštívit.⁸

⁸ Např. ZŠ Dr. J. Malika v Chrudimi realizuje program pro ostatní školy a učitele, jako inspiraci. Jedná se o tzv. stáže. Víze směřuje k podobné podpoře stáží na inovativních a inspirativních školách.

OBAVY UČITELŮ Z VÝTEK PŘI KONTROLE

Další překážkou jsou obavy učitelů z kontrol mimo školu od zřizovatele školy, zákonných zástupců žáků, místních občanů atd. Vykročení ze školy, změna metod může znamenat pro řadu učitelů „jít s kůží na trh“ a to samo o sobě je pro řadu učitelů vykročením ze zóny komfortu, tedy z bezpečného ohraničeného prostoru školy, ven mimo školu. Problémem může být i důvod či argumentace pro realizaci výuky mimo školu (záměr, téma, cíl, metody). Současně nemají na řadě škol ani oporu ve stávajících ŠVP.

Řešení současně:

Zde je velmi důležité umět se opřít o základní cíle vzdělávání, Strategii 2030+, RVP, ale i kritéria hodnocení ČŠI a Metodiku externího hodnocení podpory rozvíjení klíčových kompetencí RVP ZV na nižších stupních víceletých gymnázií. Všechny tyto dokumenty velmi zásadně podporují kompetenční přístup ve výuce a tím podporují i propojování formálního a neformálního vzdělávání.

- Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání ČŠI 2021/2022
- Cíle základního vzdělávání dle školského zákona č. 561/2004 Sbírky
- Metodický portál Kvalitní škola
- Strategie vzdělávací politiky 2030+
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

S touto obavou velmi úzce souvisí další dvě níže uvedené definované bariéry.

Řešení systémové:

ČŠI musí velmi dobře komunikovat vizi směřování vzdělávání a poukazovat na přežití zvyky. Musí to být rázný a viditelný krok, který se dostane až k ředitelům do škol a od nich také k učitelům. Komunikace MŠMT a NPI ČR nesmí zůstat na úrovni odborných debat, ale musí směřovat za přímé podpory ČŠI do škol.

Postupy osvědčené v praxi:

Kontroly mimo školu – od zřizovatele, zákonných zástupců žáků, místních občanů:

Každý mimoškolní program je potřeba dlouhodobě připravovat, mít jasně formulovaný cíl a přidanou hodnotu, kterou program přinese žákům, rodičům, pedagogům, zřizovateli. Při zavádění mimoškolních programů není žádoucí realizovat rychlé nápady, kterým chybí dlouhodobý cíl, smysl a strategie dosahování cílů. Je třeba vytvořit koncepci programů, ve které jsou programy provázány a vzájemně na sebe navazují a doplňují formální vzdělávání v oblasti stanoveného cíle, kterým může být rozvoj osobnosti žáka, vybudování spolupracujícího společenství třídy apod.

Důležité je také pravidelně provádět evaluaci programů včetně dotazníků pro účastníky programů, učitele,

lektory. Tato evaluace má sloužit nejen k zlepšování kvality realizovaných programů, ale také k seznámení rodičů, ostatních pedagogů, zřizovatele aj. s výsledky evaluace, ze které by měla být patrná přidaná hodnota, kterou programy přinášejí.

Je samozřejmé, že tak jako při každé lidské činnosti, i v realizovaných programech se objeví nedostatky, na které může kdokoli právem poukazovat. Toto riziko je třeba akceptovat a zároveň provádět všechna opatření pro jejich předcházení. Pokud se přesto vyskytnou, je třeba je neskrývat, ale v rámci evaluace analyzovat jejich příčinu a provést opatření na jejich eliminaci. S těmito opatřeními pak seznámit rodiče žáků, zřizovatele.

TLAK NA VÝKON V TESTECH

Zůstane-li zachována role státních maturitních testů, dále fungují jako sice neoficiální, ale v podstatě závazné kurikulum. Pro skutečnou změnu výuky je třeba změnit i celý systém hodnocení škol a nestavět ho na ověřování úzkého profilu především znalostí žáků, které lze zahrnout do testů. I čeští učitelé v současnosti hovoří o změně priorit na mnoha školách. Ruší se volitelné předměty, jako např. environmentální výchova, a nahrazují je cvičení z češtiny a matematiky pojaté jako příprava na testy. Tlak na výkon v testech i u nás omezuje cíle a obsah vzdělávání a prostor pro inovace nejen v oblasti vzdělávání mimo školu. Obavu z uvedených důsledků při zavedení jednotné přijímací zkoušky na střední školu vyslovuje i většina učitelů češtiny a matematiky na základních školách v šetření České školní inspekce.⁹

Řešení současné:

Velmi častá a částečně relevantní obava, avšak z výše zmíněného textu i z praxe vyplývá, že se jedná převážně o předměty ČJ a matematiku.

V tomto případě můžeme část předmětů ČJ a matematiky učit mezioborově v souvislostech se zaměřením na využitelnost v praxi a v druhé části těchto předmětů se konkrétně věnovat přípravě na jednotné testy. Tato obava by však neměla blokovat kompetenční výuku a moderní přístup ke vzdělávání ve všech vyučovacích předmětech / vzdělávacích oblastech.

Řešení systémové:

Zvážit nutnost jednotných testů.

Postupy osvědčené v praxi:

Moje dlouhodobá zkušenost s programy reflektované zážitkové pedagogiky je, že dobře připravené, provázané a navazující programy výsledky v testech nezhoršují, ale zlepšují. V rámci programů reflektované zážitkové pedagogiky dochází k rozvoji osobnosti žáků a schopnosti vzájemné podpory a spolupráce v třídním kolektivu. Tím, že mladý člověk více rozumí sám sobě, objevuje, co v životě chce, a v třídním týmu zažívá podporu a profituje ze spolupráce, dochází k uvědomělému, hlubokému učení a zlepšování chování i školních výsledků žáků.

Za důležité také považuji oprostít pedagogy od práce pod tlakem výsledků z testů. Smysl pedagogické práce by neměl být v testových výsledcích, ale v rozvoji osobnosti žáka prostřednictvím vzdělávání. V této změně smyslu pedagogické práce je zvláště důležitá osobnost ředitele školy v tom, na co klade důraz v pedagogické práci.

OBAVA Z OBTÍŽNĚJŠÍ KONTROLY NAD UČEBNÍM PROCESEM

Proč se tolik učitelů bojí realizovat výuku mimo prostory školy? Jedním z hlavních důvodů je nejspíše pochopitelná potřeba učitelů mít věci pod kontrolou. Mimo celkový rámec školy je to těžší. Je náročnější třídu řídit. Zajistit, aby všichni žáci poslouchali, dělali zhruba to, co mají, co se očekává, aby případně nenastal chaos. Platí to ale také o samotném obsahu výuky, protože venku se i učitelé pravidelně setkávají s úkazy a situacemi, které sami vidí často poprvé a neumí je žákům vysvětlit.¹⁰

Řešení současné:

V praxi se v určitých případech vyskytuje prvotní přirozená divokost žáků, začíná-li učitel žáky vyučovat mimo „bezpečné prostředí čtyř stěn školní třídy“. V takovém případě je třeba vytrvat a přirozeně žáky vést k adaptaci na změnu prostředí. Učitel se ve venkovním prostředí může stát přirozeně průvodcem vzdělávacího procesu. Je opravdu možné, že nebude znát odpověď na vše. Může však společně s žáky tyto odpovědi hledat a provést je procesem poznávání. Je to také o vytváření bezpečného a důvěrného prostředí. Učitel i žáci by si měli být vědomi benefitů, které jim vzdělávání mimo školní třídu přináší a společně je reflektovat.

Návrh řešení systémových:

1) Zavádět VP FNV a učení venku již od první třídy. Žáci odmla zvyklí na tento styl výuky jsou velmi často bezproblémoví.

Klíčem je ale opravdu začít již v 1. a 2. ročníku ZŠ, kdy žák vzhledem k vývojové psychologii dítěte vnímá tyto metody a formy práce na hlubší, byť méně vědomé úrovni.

2) Na NPI ČR nabízet vzdělávání (semináře, workshopy a letní školy) na fakultách připravující budoucí pedagogy zavést kurzy, zápočty a kolokvia (zkoušky) zaměřené na pedagogické zkušenosti a rozvoj kompetencí pomocí metod neformálního vzdělávání.

Postupy osvědčené v praxi:

Potřeba učitele mít věci pod kontrolou:

V této oblasti velmi záleží na zkušenosti učitele, jeho dobré přípravě a výběru vhodných aktivit (aktivity jsou pro žáky smysluplné, atraktivní a nemají „hluchá“ místa). Při zavádění programů reflektované zážitkové pedagogiky se mi osvědčilo v prvních dvou letech najímat externí lektory – profesionály. Naše pedagogy, které jsem připravoval na roli budoucích lektorů, jsem posílal jako pomocné lektory na uvedené kurzy. Jakmile interní lektori problematiku vedení programů zvládli, již vedli programy sami. Externí lektori pak spolupracovali s interními lektory školy jako konzultanti.

PŘEPLNĚNOST KURIKULA

Problém s kurikulem je systémový. Rámcové vzdělávací programy na jedné straně na svém začátku stanovují vzdělávací cíle a požadují rozvoj kompetencí, tzn. schopností vzniklých jako syntéza vědomostí/znalostí, dovedností, hodnot, postojů a měkkých kompetencí pro uplatnění žáků v životě a v práci, které není možné dosáhnout jinak než partnerským přístupem a výukovými metodami, jež aktivně zapojují žáky. Na druhé straně učitel, ředitel, škola a omezení legislativně zákonem 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, a zákonem 561/2004 Sb. (školský zákon), tedy způsobem, jak tohoto rozvoje dosáhnout. RVP v mnohých školách byly do podoby ŠVP vypracovány jen formálně. České kurikulární dokumenty vykazují závažné vnitřní rozpory. Tento dojem o přeplněnosti kurikula však není možné dávat za vinu pouze RVP. Zkušenosti z výuky v mnoha školách naznačují, že rozsah učiva předávaného žákům někdy i výrazně překračuje skutečné požadavky formulované v RVP. Zdá se, že představu učitelů o požadavcích kurikula formuje nejen RVP, ale také učebnice používané pro výuku a celková tradice toho, co, jak a kdy se v různých předmětech učilo a učí.¹¹

Zde se vracíme k jedné z prvních bariér formulované na začátku této kapitoly – NEDOSTATEK ČASU. Tyto dvě bariéry jsou velmi úzce propojeny.

Řešení současné:

Je potřeba, aby učitelé znali RVP a aktivně s ním pracovali v rámci přípravy / zpracování ŠVP. Aby ŠVP nebyl dokument do šuplíku. Možná zjistíme, že již stávající RVP až tak přeplněné není. Učitel by měl s rozvahou a odborným nadhledem přistupovat k učebnicím, kterými se často ve výuce řídí. Spolupracovat s kolegy a vedením školy na novém a inovativním přístupu ve vzdělávání.

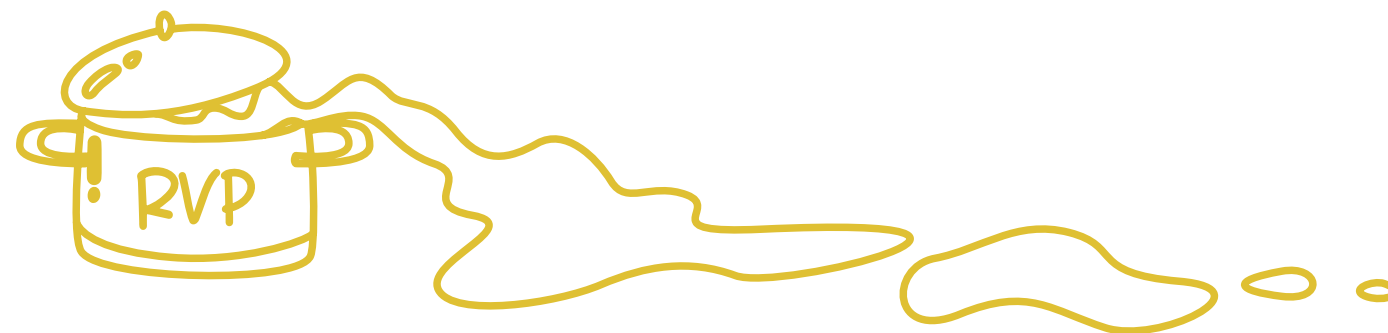
Řešení systémové:

Úspěšná revize RVP zaměřená na zúžení rozsahu vzdělávacího obsahu a tím bude vytvořen prostor pro implementaci Strategie 2030+, respektive prostor pro naplňování strategického cíle č. 1. – zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní a osobní život. Redukce vzdělávacího obsahu je pro implementaci Strategie 2030+ naprosto nezbytná.

Postupy osvědčené v praxi:

Přeplněnost RVP a z toho vyplývající přeplněnost ŠVP považují za relativní, tj. hodně záleží na tom, jak pedagogický tým školy porozumí RVP a co napíše do obsahu svého ŠVP. Častým nedostatkem ŠVP a jejich implementace do poskytovaného vzdělávání je fakt, že školy veškerý vzdělávací obsah považují za stejně důležitý a nerozlišují např. na základní škole klíčové obory, jako je matematika, český a cizí jazyk (matematická a komunikační gramotnost), od oborů, které ve značné míře na tyto obory navazují. Domnívám se, že je jedním z úkolů ředitele školy, aby vedl svěřený pedagogický tým tak, aby pedagogický tým rozlišoval důležitost jednotlivých oborů pro rozvoj žákových

kompetencí a nepřetěžoval žáky nadměrným objemem učiva. V této problematice mohou sehrát významnou roli zkušení učitelé: ve své dlouholeté pedagogické praxi jsem si všiml, že mladí, začínající učitelé se snaží naučit své žáky všechno, co je v učebnici, anebo ještě něco navíc. Starší, zkušení pedagogové pečlivě vybírají učivo, vzdělávací obsah, na kterých budou své žáky rozvíjet. Pomoc zkušených pedagogů mladým učitelům vybrat vzdělávací obsah může být jednou z cest, jak omezit přetíženost kurikula a tím vytvořit prostor pro realizaci vzdělávacích programů zaměřených na rozvoj kompetencí včetně mimoškolních aktivit.

Příklady inspirativní praxe – pohled ředitelů škol

„Kdo vyučuje jiné, vzdělává sám sebe.“

Jan Amos Komenský

V této části metodiky prezentujeme příklady dobré praxe škol, kde metody a techniky neformálního vzdělávání přirozeně zařazují do vzdělávacího procesu.¹² Aktuální legislativní rámec oslovení ředitelů škol nepovažují jako bariéru, která by měla bránit smysluplnému celostnímu rozvoji žáků, podpoře vztahů a modernímu pojetí výuky. Pro nás jsou příkladem a inspirací, jak za současných legislativních podmínek ve školách postupovat při zavádění propojování FNV. Pojďme se na ně podívat.

Základní škola Chrudim, Dr. J. Malíka, ředitel Zdeněk Brož

ZŠ Dr. Malíka (vedení školy ve spolupráci se všemi učiteli) dlouhodobě dosahuje ve vzdělávání žáků výborné pověsti školy, která vychází z úspěšně realizovaného školního vzdělávacího programu, příkladné výsledky dosahuje škola v rámci dlouhodobé a neustále rozvíjené kvality pedagogických pracovníků.

Ve zprávě České školní inspekce z listopadu 2017 je škola vyhodnocena jako příklad inspirativní praxe Kvalitní škola – Spolu to dokážeme (kvalitniskola.cz)

Na sebe navazující výukové semináře realizované od prvního do devátého ročníku tvoří komplexní program nazvaný „**Spolu**

to dokážeme“. Pro jednotlivé ročníky je název doplněn o číslo ročníku, ve kterém probíhá. Cílem programu „Spolu to dokážeme“ na prvním stupni je průběžné vzájemné poznávání žáků i pedagogů, zvyšování sebeúcty žáků, zkoumání a uvědomování si vlastní osobnosti, aby se děti vnímaly s vědomím svých individuálních odlišností a také se tak přijímaly. Prostřednictvím jednotlivých aktivit je podporována vzájemná úcta mezi žáky, sebeúcta, důvěra a zároveň odpovědnost. Velká pozornost je věnována základním životním dovednostem, seznámení se s právy dítěte, uvědomění si práv každého dítěte a zároveň společnému stanovení pravidel soužití pro žáky i učitele.

¹² Výpovědi ředitelů škol jsme získali pomocí realizace polostrukturovaných rozhovorů, které probíhaly od března do června 2023.

Jak jde tohle všechno docílit?

Na to jsme se zeptali ředitele školy Zdeňka Brože:

Osobnostně sociální výchova

RVP obsahuje průřezová témata a jedno z nich je osobnostně sociální výchova. U nás na škole není osobnostně sociální výchova průřezové téma, ale tvoří základní kostru celého školního vzdělávacího programu.

Podpora vztahů

Vycházíme z myšlenky, že když budeme mít ve třídách výborné vztahy, když budou žáci v bezpečném, neohrožujícím prostředí, ve třídách bude pozitivní atmosféra a klima, které podporuje vzdělávání, tak se to pozitivně projeví na studijních výsledcích žáků.

Velká část rodičů si nás vybírá právě proto, že na prvním stupni využíváme slovní hodnocení, kooperativní učení a ve škole je vstřícný a respektující přístup k žákům i jejich rodičům. Školu tedy vyhledávají často také rodiče dětí, které mají různé vzdělávací problémy. Rozhodně tedy nejsme výběrová škola, spíše právě naopak.

Díky filozofii školy, jejímu programu a přístupu pedagogů se nám dlouhodobě daří dosahovat u celkově průměrných žáků nadprůměrné studijní výsledky. Dokládají to jednak výsledky

našich žáků v mezinárodních testech PISA, jednak dlouhodobě výsledky ve srovnávacích testech KALIBRO. S firmou KALIBRO spolupracujeme od roku 1997 a pravidelně žákům zadáváme srovnávací testy v pátém, sedmém a devátém ročníku. Z dlouhodobé zkušenosti můžeme říct, že výsledky našich žáků jsou každoročně celkově nadprůměrné.

Spolu to dokážeme

Program „Spolu to dokážeme“ je systém výukových seminářů v přírodě, sportovních kurzů a projektových dnů realizovaných od prvního do devátého ročníku. Pro každou třídu se konají během školního roku jedna až tři akce tohoto programu. **Všechny akce programu připravují a vedou naši učitelé, kteří prošli intenzivním vzděláváním, a měli tak možnost si většinu aktivit sami prožít.** Vědí přesně, jaké cíle se mají splnit. Pro každý ročník máme zpracovanou podrobnou metodiku včetně harmonogramu akce, popisu aktivit a činností, materiálu a informací pro rodiče. Je to velmi propracovaný systém, na kterém jsme spolupracovali s Prázdninovou školou Lipnice a Českou cestou.

Rodiče žáků, kteří nastupují do první třídy, například vědí, že mají přes prázdniny s dětmi trénovat spaní bez rodičů, aby prvňáci mohli na konci září vyjet na pětidenní speciální výukový seminář do přírody. Jede s nimi třídní učitelka, vychovatelka školní družiny a někdo další z učitelů. Pro každý výjezd je určen garant programu, který ho připravoval nebo si tímto

programem již několikrát prošel. Práce s třídním kolektivem je po absolvování semináře nesrovnatelně lepší než na začátku září.

Jeden výjezd nebo společnou akci mají všechny ročníky v září a v říjnu, aby se dal kolektiv třídy po prázdninách znovu dohromady a naladil se na společnou školní práci.

V devátém ročníku mají žáci speciální třídní program, který se zaměřuje na úspěšné zvládnutí náročného školního roku, ve kterém je čeká rozhodování, kam dál na školu, příprava na přijímačky a jejich co nejlepší zvládnutí. V programu jsou proto i náročné aktivity, které společně zvládají. Například základní slaňování na skalách jako zdolávání překážek. To opět koresponduje s názvem programu „Spolu to dokážeme“.

Nedílnou součástí jsou sportovní kurzy. Také u nich nám stejně jako u výukových seminářů v přírodě velmi záleží na tom, aby se těchto akcí zúčastnili všichni žáci třídy, a posilovaly se tak kvalitní vztahy v třídním kolektivu. V případě rodin, které mají horší finanční situaci, pomáhá Nadační fond Klubu rodičů a přátel školy. Z fondu žákovi na základě jednoduché žádosti hradíme cestovné, ubytování a v případě lyžařských kurzů i zapůjčení sjezdařského lyžařského vybavení. Rodiče tak platí pouze stravu a vleky. Při výcviku využíváme také školní vybavení na běžky, které žákům zdarma zapůjčujeme, což snižuje výrazně náklady na vleky a lanovky.

V programu „Spolu to dokážeme“ je v šestém ročníku zařazen cykloturistický kurz, v sedmém ročníku vodácko-turistický kurz, kde se učí základy vodáctví, jízda na kanoi. Pětidenní pobyt v přírodě v osmém ročníku zaměřený na environmentální výchovu obsahuje také řadu netradičních pohybových aktivit. Závěrem programu je na konci devátého ročníku vodácký sjezd Vltavy z Vyššího Brodu do Boršova. Toto vyvrcholení celého programu je pro nás pedagogy vždy „malou odměnou“, když vidíme, jak se žáci mnohdy i v náročných podmínkách skvěle chovají k sobě, jak si pomáhají, jak se chovají k nám i na veřejnosti. Celý program je vzhledem k častým výjezdům velmi náročný na čas pedagogů, je hodně náročný také na finanční prostředky školy vzhledem k nákladům na cestovné a častému suplování. Výsledek však určitě stojí za to. Realizace programu přináší dobré vztahy ve třídách a tím výrazně přispívá k dobrému chování a dobrým studijním výsledkům žáků. I díky programu „Spolu to dokážeme“ je o naši školu ze strany rodičů velký zájem.

Důležitou částí programu je zajistit bezproblémový přechod žáků z prvního na druhý stupeň. Uvědomujeme si, jak je tento přechod pro žáky důležitý a zároveň náročný. Na úplném konci pátého ročníku absolvují žáci dvoudenní program s názvem „Klíč“. Klíčem uzamykáme, co jsme prožili a co jsme se naučili na prvním stupni, a odemykáme vstup na druhý stupeň. Důležitý je v tomto programu především večerní rituál, kdy stávající třídní učitel postupně představi a „předá“ každého žáka budoucímu třídnímu učitel. Pro žáky

je to vždy překvapení, protože do té doby je ve škole tajemstvím, kdo bude třídním učitelem v novém šestém ročníku. Druhý den programu už s žáky spolupracuje nový třídní učitel, a žáci tak mají možnost se s ním seznámit ještě před nástupem na prázdniny.

Na program „Klíč“ navazuje pro nové šestáky hned na začátku září šestidenní výukový seminář v Krkonoších, na kterém programy vede nový třídní učitel a další dva vyučující, kteří budou učit v dané třídě více hodin týdně. Aktivity programu jsou zaměřeny na vzájemné seznámení a navázání dobrých vztahů.

Dopad a přínos celého programu „Spolu to dokážeme“ je zcela zásadní a velmi přispívá k celkové pohodě všech a příjemné atmosféře školy. Realizace programu je velmi náročná pro pedagogy, kteří často odjedou na celý týden od rodiny a věnují se školním dětem. Všichni však pochopili význam těchto akcí, a především je jejich práce, byť mnohdy velmi náročná, baví. A to je to nejlepší, co může jejich žáky potkat.

Vzdělávání učitelů

Zcela zásadní bylo především společné vzdělávání celého pedagogického sboru. V termínu vedlejších prázdnin nebo v přípravném týdnu pravidelně jednou až dvakrát za školní rok vyjíždí všichni pedagogové do přírodního prostředí na různě tematicky zaměřené společné vzdělávání. To je velmi důležité především proto, aby se ztotožnili s filozofií a vizí školy.

Tyto akce přispívají k vzájemnému poznávání a vytváření dobrých vztahů mezi všemi pedagogy.

Respektující vztahy

Vše je založeno na respektujících vztazích mezi všemi ve škole a rodiči žáků. Bylo velmi důležité, že se postupně všichni učitelé ztotožnili s respektujícím přístupem k žákům, jejich rodičům i mezi sebou navzájem.

Příkladem respektujícího přístupu může být i zdánlivá maličkost. Při výdeji obědů ve školní jídelně učitelé nemají přednost, ale stojí frontu stejně jako žáci. Pokud však zrovna nespíchají do dalšího vyučování.

Kooperativní výuka

Při výuce se v naší škole minimálně používá frontální výuka. Všichni učitelé absolvovali nezbytné vzdělávání a ve všech ročnících se používá skupinové a kooperativní vyučování. Od prvního ročníku se žáci učí role ve skupině, učí se zvládat pravidla pro skupinovou práci. Často se používá metoda tzv. skládkového učení, kdy žáci jdou z domovské skupiny do skupiny expertní, tam se něco nového naučí, a pak se vrací do své domovské skupiny a navzájem si nové poznatky předávají.

Velký důraz klademe nejen na smysluplnost učiva, ale vlastně na všechno, co ve škole děláme. Vždy když zvažujeme nějaké změny, máme na mysli především naše žáky a přemýšlíme, co pozitivního jim to přinese.

Další specifika školy

- Usilujeme o to, aby žáci naší školy vnímali, že škola je prostředí, kde mohou získat užitečné znalosti a dovednosti. Chceme, aby se všichni žáci naší školy cítili ve škole bezpečně. Věříme v rovnost příležitostí.
- Vzdělávání funguje dobře ve vzájemně respektujícím prostředí. Chceme, aby žáci respektovali autoritu vyučujících proto, že jim důvěřují, ne proto, že se jich bojí.
- Nezadáme žákům klasické, pro všechny stejné domácí úkoly. Důležitá je individuální příprava žáka podle jeho potřeb.
- Žáci na prvním stupni svým třídním učitelkám a vyučujícím tykají, po přestupu na druhý stupeň pak většinou tykají i novým vyučujícím a rozhodně to nevytváří žádné kázeňské problémy.
- Všechny větší písemné práce se oznamují žákům

předem a jsou zapsány v rozpisu, který visí ve třídě. Nemůže se pak stát, že v jeden den píšou více písemek. Nepodporujeme krátkodobé učení.

- Ve škole nejsou zadávány čtvrtletní písemné práce. Větší písemné práce jsou zadávány po probrání určitého tematického celku.
- Podle našich pravidel pro hodnocení si žáci mohou vybrat, jakým způsobem prokážou, že probranou látku znají. Takže třeba třída může mít zadanou práci a vyučující pracuje individuálně s jedním žákem.

Pro dobré vztahy ve třídě jsou důležité třídnické hodiny, které nejsou v učebním plánu, a účast tedy není pro žáky povinná. Konají se vždy na začátku týdne v pondělí od půl deváté do devíti hodin. V rozvrhu třídy na třídnickou hodinu navazuje vyučovací hodina, kterou má třídní učitel, pro případ, že vše potřebné se v rámci předcházející půlhodinky nestihlo a je nutné ještě něco dořešit.

O přestávkách maximálně využívají žáci široké chodby pro sportovní činnost. Hrají stolní tenis na celkem jedenácti stolech, které jsou na jednotlivých podlažích, měkkým míčem hází na basketbalové koše nebo kopou na fotbalové branky. Protože ve

škole nezvoní, dává žákům signál pro ukončení přestávky službu konající pedagogický dohled zhasnutím hlavního osvětlení.

Kromě stručného a přehledného školního řádu, který se vejde na jednu stranu formátu A4 si ještě žáci každé třídy se svým třídním učitelem vytvářejí vlastní třídní pravidla. S těmi všichni vyučující dané třídy podle potřeby aktivně pracují při řešení některých situací.

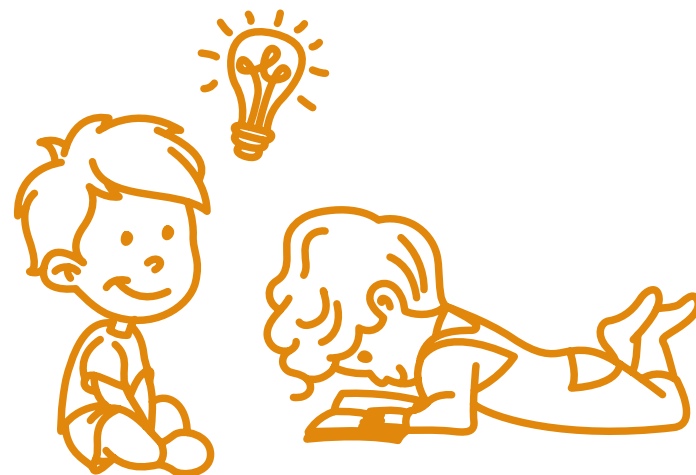
Pedagogický sbor

Škola byla otevřena v září roku 1991 a v pedagogickém sboru se sešli učitelé z různých škol. Postupně jsme společně s aktivní částí sboru začali měnit školu podle našich představ, aby to byla „škola pro děti“, což byl později i název našeho prvního projektu k přeměně školy. Zaváděné změny ale nevyhovovaly všem pedagogům a mnozí nechtěli přistoupit na partnerský přístup k žákům a jejich rodičům, nechtěli opustit klasickou frontální výuku a vadila jim i řada změn v organizaci chodu školy. Někteří se proto pro odchod rozhodli sami a s některými se rozloučilo vedení školy. Ti, kteří zůstali nebo nově nastoupili, pochopili význam dalšího vzdělávání především v oblasti moderní pedagogiky a intenzivně se společně vzdělávali. Byl to ale dlouhodobý a postupný vývoj. Učitelé měli velkou volnost vymýšlet a připravovat pro žáky nové aktivity a programy. Postupně v některých třídách připravovali a realizovali aktivní učitelé výukové semináře v přírodě. Žákům ze tříd s méně aktivními vyučujícími však

vadilo, že takové akce nemají. Stanovili jsme tedy pro jednotlivé ročníky výukové semináře a aktivity, které jsou závazné a které musí absolvovat všechny třídy.

Učitelé mají v naší škole velkou volnost, ale zároveň i odpovědnost. Jde o to vytvářet žákům co nejlepší podmínky pro jejich socializaci a vzdělávání. Naši učitelé vědí, že škola je pro žáky, a nemyslí si, že škola je od toho, aby měli kam chodit do práce.

Více než dvacet let připravujeme i vzdělávací program pro pedagogickou veřejnost a umožňujeme zájemcům v rámci dvoudenních stáží seznámit se s naším vzdělávacím programem, způsoby výuky a organizací školy.

Gymnázium Jana Keplera, ředitel Jiří Růžička

Společná informovanost – workshopy o aktivitách a směřování školy

I když se velká část kolegů může domnívat, že je společná informovanost zbytečná, jelikož všichni přece víme, kam směřujeme a jaká je naše vize, je to velmi důležité. Konkrétní aktivity a přístupy ve vzdělávání můžeme nechat prezentovat studenty, ale je potřeba tomu společně věnovat čas.

Hlavní cíl: přiblížit a zprostředkovat **všem učitelům** aktivity a jejich smysl **v pojetí vzdělávání na GJK. Zdůraznit skutečnost, že neformální aktivity mají vzdělávací potenciál, nejsou pouze aktivitami podporujícími osobnostní rozvoj.**

Dílčí cíle:

- zamyslet se nad rozvojem a udržitelností aktivit NFV v rámci ŠVP
- reflektovat vnímání aktivit NFV ze strany studentů
- motivovat a inspirovat k aktivnímu přístupu co nejvíce učitelů
- soulad s naplňováním cílů vize Strategie 2030+

Aktivity neformální povahy na GJK

Některé aktivity máme detailně popsány v ŠVP, jiné jsou v ŠVP zmíněny jako doplnění vzdělávacího procesu na škole.

Rysy aktivit:

- mají vzdělávací potenciál
- vedle znalostí rozvíjejí i dovednosti a postoje, na které nemusí být ve výuce čas
- doplňují, rozšiřují a aktivizují výuku
- vyžadují aktivní přístup ze strany studentů
- ŠVP GJK s nimi počítá a často na nich staví
- je to jeden z pilířů pojetí vzdělávání na GJK

Konkrétní aktivity neformální povahy

Kurzy GO! – hlavní téma: umět dělat zásadní rozhodnutí a nést za něj odpovědnost. Týdenní adaptační kurz, kterého se účastní a program realizuje velká část učitelského sboru.

Symposion – každoroční několikadenní diskuzní pořad.

CTY – mezinárodní vzdělávací aktivity.

Humans of Kepler – studenti třetího ročníku představují prvákům všechny akce a aktivity, které se na škole a při škole realizují. Je v tom zmínka o mezinárodních projektech, divadelních přehlídkách, pódiovkách atd. Hlavním cílem je představit studentům prvního ročníku, co je po celou dobu studia čeká.

Arts' day (dny umění) – dříve to byl jeden projektový den, který jsme pojali trochu jinak, než se děje běžně na školách, a staly se z toho projektové dny celé školy. Jsou zde zapojeni všichni studenti, celá škola najednou. To považují za velmi důležité.

Další aktivity – oborové olympiády, mezinárodní projekty, estetický kurz, divadelní přehlídky, exkurze, pódiovky, paměť národa, sportovní soutěže, geografické kurzy, DofE a expedice, KeplerEP.

Např. pódiovky: holky mají čtvrt roku přípravu na pódiové soutěže, když se začne chodit na podzim do tělocvičny. Samy si vše vymýšlí, připravují, plánují tréninky a v závěru vše celé zrealizují. Tři měsíce nemají v TV jinou náplň, než že se věnují přípravě na pódiovky. Vše organizují, shání si kostýmy, přirozeně rozvíjí širokou škálu kompetencí a zároveň se u toho učí. A to je také součástí ŠVP.

Když se chystá Majáles, tak mají studenti týden na reklamní kampaň „O krále Majálesu“. Každý den to vede jedna třída. Ve škole je šílený nepořádek. Každému učitel, který se rozčiluje nad tím, že mu odpadla hodina např. dějepisu kvůli tomu,

že si třetíáci chystají kampaň na Majáles, se snažím opatrně vysvětlit, že při té kampani se učí spoustu důležitých věcí pro budoucí život, který je čeká.

Musí se s tím zacházet ale velmi opatrně, už tak odpadá spousta hodin. Je potřeba vše plánovat dopředu. Pokud se dělají tematické plány (66 hodin je standard, tak je musíme napsat na 50 hodin).

Umět ubrat ze svého oboru

Učit méně a naučit více, je to jednoduché, ale každý na to nepřistoupí, byť je to jasné.

Slučovat předměty

Zákon i legislativa umožňují slučování předmětů. Pokud se nám to podaří předat a dobře komunikovat pedagogickému sboru, může to velmi pomoci celé situaci.

Např. v primě osmiletého Gymnázia jsme sloučili předměty: biologii, fyziku, chemii a dějepis do celku přírodních věd. Učil se z toho jen základ, ale propojeně a v souvislostech. Dříve se do toho učitelům vůbec nechtělo a nevěděli, jak to uchopit. Nyní je to absolutně přirozená věc. To, že na to nebyla konkrétní učebnice, byla vlastně výhoda.

ČJ se snažíme neučit chronologicky, jak je to v učebnicích, ale tematicky a žánrově. Velmi pružně jsme se naučili učit moderní dějiny až po současnost a věnovat jim více prostoru.

V jazycích nabízíme výuku v různých úrovních, takže výsledek je, že 85 % studentů nematuruje z jazyka, protože donese certifikát C1 nebo C2.

Můžeme upravit i maturitní zkoušku. Stále se zkouší z 30 otázek, ale žáci se mohou delší dobu věnovat nějakému konkrétnímu tématu formou projektu a v rámci maturitní zkoušky obhajovat projekt. Využívá to velmi málo škol. Lze velká spousta věcí, jen se to nedělá.

Když si to ten předmět tak nastaví, tak v tom není problém. Na GJK to využíváme ve společenských vědách, ale i v informatice. Např. Vymyslete aplikaci a obhajte ji.

Komunikace navenek

Je velmi důležitá a hodně se zanedbává. Komunikace se zřizovatelem. Komunikace školy a rodičů.

Já jsem například psal každý měsíc rodičům e-mail s tím, co se děje a proč se to děje. To je velmi důležité. Nebylo to formální, spíše vysvětlení, k čemu směřuje například Symposium. Rodiče jsem touto formou pozval a zároveň měli možnost pochopit, čeho tím chceme docílit.

Potom se stane, že aktivitám, které děláme, rodiče rozumí a chápou jejich význam.

Je to nastavené dobře a lze skoro vše!

Ve školském zákoně to je. Nemáme akorát dost pružných lidí. Učitelé mohou zvážit, co ano, co ne. Mohou to mít jako součást ŠVP, ale škola i ředitel musí být ochotni se rozvíjet. Mít společný směr, vizi a celé pojetí školy. To je velmi důležité.

Když je osvětený šéf, vizionář, ředitel, který má jasné směřování, tak se dá dělat opravdu hodně věcí, ale musí pro to zároveň sehnat i lidi. A to je věc, která trvá velmi dlouho.

Společný směr a vize neznámá, že se to napíše do ŠVP, ale musí se to cizelovat, upravovat, budovat, stavět. To nelze ze dne na den, z roku na rok. MUSÍ TÍM TA ŠKOLA ŽÍT.

„Kepler není škola, Kepler je životní styl“

Co by ale bylo přece jen třeba změnit, podpořit?

Na školách je potřeba vybudovat systematizovaná místa pro lidi, kteří se budou aktivně věnovat neformálnímu vzdělávání.

(zajišťují kurzy, přinášejí trendy, podporují ostatní učitele)

Jako základ vidím, abychom měli pro některé činnosti na školách lidi, kteří budou mít snížený úvazek nebo mít přímo člověka navíc, který bude organizovat aktivity neformálního vzdělávání a zároveň může ostatním učitelům pomáhat s aktivitami propojování formálního a neformálního vzdělávání do výuky. Připravovat akce, vidět, jak akce běží, sdílet zkušenosti atd.

Aktivity neformálního vzdělávání nejsou pevnou součástí vzdělávacího procesu na školách, vyplývá to z odvahy, potažmo z nadšení ředitelů a jejich zapůžitosti toto téma udržet a lidi přitáhnout. Vyžaduje to opravdu hodně úsilí a energie. Je dost aktivních učitelů, ale dělají to často navíc, nad rámec výuky.

Příprava zabere hodně času. Neformální vzdělávání ve školách u nás nemá pozici. A to by se mělo změnit.

Cyrlometodějské gymnázium, ZŠ a MŠ v Prostějově, emeritní ředitel Jaroslav Fidrmuc

Osobnostní rozvoj žáků

Ve vzdělávání v mateřské, základní škole i na osmiletém gymnáziu se zaměřujeme prioritně na rozvoj osobnosti žáka. Učitelské povolání vnímáme jako pomocnou profesi, jejímž úkolem je především pomáhat dětem a žákům, aby z nich vyrostli dospělí mladí lidé, kteří vědí, kdo jsou, co chtějí, umí svých cílů dosahovat, s druhými lidmi vytváří spolupracující společenství a ve společnosti se dokáží uplatnit. Vycházíme přitom z dlouholeté zkušenosti, že pouze mladý člověk, který nachází odpovědi na základní existenciální otázky odpovídající svému věku a řešení svých aktuálních životních problémů, se dokáže plnohodnotně učit.

Kurzy a rozvojové programy

Program osobnostního rozvoje, který v každém ročníku zahrnuje 3–5denní pobyt v horské chalupě, kde pod vedením cíleně vzdělávaných lektorů z řad pedagogických pracovníků školy a za přítomnosti třídních učitelů formou reflektované zážitkové pedagogiky mladým lidem pomáháme nacházet odpovědi na otázky, které dospívání přináší. Prostředí horské chalupy také přináší možnost mluvit s našimi žáky o problémech, které specificky řeší – ať jsou to problémy ve škole, problémy s kamarády, problémy doma.

Týdenní stínování profese, kterou bych chtěl po studiu vykonávat v organizaci, ve které tyto profese pracují (nemocnice, soud, výrobní firma aj.). Jedná se o další aktivity, kde jsou využívány formy reflektované zážitkové pedagogiky.

Dvoutýdenní kurz sociálních kompetencí, který je realizován v ústavech sociální péče a který popíšeme podrobněji v textu níže. Vzdělávací program školy jsme také rozšířili o předmět Etická výchova, která je doplňkovým vzdělávacím oborem RVP ZV.

V daných každoročních kurzech reflektované zážitkové pedagogiky rozvíjíme především kompetence personální a sociální, ale také kompetence k řešení problémů a kompetence komunikační. Speciální kurz je zaměřen také na kompetenci k učení a kariéru rozvoj.

Jako příklad uvádím dvoutýdenní kurz sociálních kompetencí, který je určen pro žáky maturitního ročníku. Tento kurz po úvodním celodenním semináři spočívá ve dvoutýdenním doprovázení zdravotně nebo sociálně znevýhodněného člověka, který je umístěn v sociálním, školském nebo zdravotnickém zařízení. Cílem kurzu je seznámit naše žáky se světem znevýhodněných lidí, porozumět jejich situaci a problémům a naučit se jim efektivně pomáhat. Kurz

realizujeme na základě spolupráce s domovy seniorů, dětskými domovy, léčebnami dlouhodobě nemocných, ústavy pro mentálně postižené a dalšími. Úkolem žáka je pod vedením pracovníka zařízení, ve kterém žák praxi vykonává, doprovázet jednoho konkrétního člověka. A tak se naši žáci např. věnují denně po dobu šesti hodin např. senioru v domově pro seniory – jdou s ním na procházku, vypráví si s ním apod. Je vyloučeno, aby žák na praxi vykonával jakékoli pomocné práce v oblasti hygieny, úklidu apod. Na závěr dvoutýdenní praxe žáci zpracují esej a prezentaci, ve které spolužákům, kteří praxi vykonávali v jiném zařízení, prezentují svoji praxi a reflektují ji. Několikrát v průběhu let, kdy tuto praxi absolvujeme, od žáků zaznělo, že dvoutýdenní doprovázení znevýhodněného člověka bylo to nejsilnější, co v dosavadním životě zažili. Kurz jsme zavedli v 90. letech minulého století na základě zkušenosti německých středních škol, které uvedený kurz realizují pod názvem Compassion.

Je samozřejmé, že zavádění kurzu nebylo jednoduché. Kurz narážel na celou řadu obav ze strany učitelů, rodičů i žáků.

Učitelé se obávali především ztráty dvou týdnů výuky v maturitním ročníku, kdy se žáci připravují nejen na maturitní zkoušku, ale také na přijímací zkoušky na vysoké školy. Také z tohoto důvodu se kurz v maturitním ročníku koná v měsíci září. Rodiče vyjadřovali obavu, aby jejich děti nebyly využívány k pomocným pracím v zařízeních, ve kterých budou vykonávat praxi. Tuto obavu jsme eliminovali jednak formulovanou smlouvou se zařízením, ve kterém byla praxe vykonávána, a také tím, že každého studenta pedagog školy, který měl kurz na starosti, navštívil, promluvil s žákem i pracovníky organizace, kteří žáka na praxi vedli. Obavy studentů jsme zmírnilí možností volby, do které organizace půjdou praxi vykonávat s tím, že si mohli najít i organizaci, se kterou škola dosud neměla uzavřenou smlouvu a smlouva se řešila až na základě domluvy žáka. Obavy všech zúčastněných pomohla také zmírnit ověřená praxe německých kolegů a skutečnost, že první ročník sociální praxe byl ročník pilotní. Pokud by se neosvědčil, bylo by velmi obtížné v kurzu sociálních kompetencí, byť v pozměněné podobě, pokračovat. Reflexe žáků z praxe, ale i změna jejich chování a postojů po absolvované praxi byly tak silným argumentem, že konání kurzu sociálních kompetencí v dalších letech už nikdo nezpochyboval.

ScioŠkola Olomouc, tandemové vedení školy Lukáš Neubert a Jakub Boháč

Práce se záměrem a pedagogickým cílem

Je pro nás velmi důležité, aby to, co s žáky děláme, mělo a dávalo smysl.

Komunikace navenek

Je potřeba jasně si stanovit cíl a vysvětlovat rodičům (i učitelům), co děláme a kam směřujeme. Učitelé, případně průvodci musejí být ochotni jít do neznáma a do rizika (a ředitel to musí podporovat).

Učitelé se musejí chtít rozvíjet a pracovat na sobě

Ochota pracovat na sobě – jeden z důležitých přijímacích požadavků na učitele / průvodce. I na ty, kteří již ve škole učí.

Podpora ČŠI, MŠMT

Dobré by bylo, kdyby lidé z ČŠI směřovali a vedli školy k tomu, jak a co inspekce říká. A vedli k tomu i v rámci výběrových řízení na ředitele.

Abby dobří ředitelé **cítili podporu a získávali zpětnou vazbu.**

Slovní hodnocení

Celkově to není pro všechny a pro všechny to asi nikdy nebude, je třeba ale vědět, že ta možnost je. Pracujeme hodně se zaměřením na rozvoj kompetencí a tím prolínáme samozřejmě vzdělávací obsah.

Další specifika Scioškoly

Nevyužíváme externí organizace (nebo jen zřídka), protože si programy děláme sami. Chodíme např. do lanového parku, jelikož jsou tam dobře postavené výzvy, ale využíváme jen prostředí, program si připravujeme sami. Přizpůsobíme ho na míru pro naše žáky, aby odpovídal tomu, kam v daném období směřujeme. Co je náš záměr a jakých cílů chceme programem dosáhnout.

Je pro nás velmi důležité, aby vše dávalo smysl. Pokud se jde ven, průvodci musejí vědět, proč. Vzdělávání by mělo stát na pedagogickém cíli. Někdy jdou průvodci s žáky ven třeba i smysluplně odpočívat, ale vědí, proč to zařazují. Pokud by šel průvodce ven jen proto, že se mu chce, tak se ptáme po smyslu.

Ptát se, hledat v tom, co děláme, smysl, i mezi kolegy navzájem. Nemáme limit, věříme našim lidem, že jsou zodpovědní a nemusíme je pobízet.

Rozvíjíme hlavně kompetence. Nedávno jsme měli např. téma mravenců. Žáci mohli vidět tu komplexitu přírodního světa. Neprobíráme tedy všechn hmyz chronologicky za sebou, ale věnujeme se velmi detailně světu mravenců a na tom se učíme i další témata propojená s jejich životem a přírodou okolo. To žákům přináší mnohem hlubší přírodovědný vhled a porozumění.

Pokud chci učit zkušenostně, rozvíjet kompetence a propojovat vzdělávání, tak si musím připustit, že neodučím veškerý obsah (něco opustím).

V současné době má RVP ZV tzv. hybridní pojetí. Je v něm důraz na rozvoj kompetencí a současně pořád ještě rozsáhlý vzdělávací obsah. V takové míře je kvalitní rozvoj kompetencí jen velmi těžko zvládnutelný. Učitel, který hledá ve vzdělávání smysl a přínos pro žáky, si to musí přizpůsobit.

Na čem je potřeba zapracovat:

Pedagogické fakulty: pár nadšenců, srdcařů, kteří chtějí učit zkušenostně s akcentem na rozvoj kompetencí po absolvování PedF ve školství zůstane, musí ale dostat prostor. Je třeba, aby se na Pedf studenti více připravovali na rozvoj kompetencí žáků.

Učitelé vyhoří, když v tom jsou sami. Když jejich snahu nikdo neocení. Vzdělávat kreativně s prožitkem stojí velké úsilí. Pokud nejsou podpořeni kolegy a školou, tak se velmi rychle vyčerpají.

Jednotné přijímací zkoušky: ano, na to narážíme. Jednotné zkoušky jsou ale opravdu jen z ČJ a matematiky. V Olomouci je malá nabídka středních škol, kam bychom mohli doporučit naše žáky. V Brně a Praze je střední ScioŠkola, pak je expediční střední škola, ale ta není pro všechny. Bylo by žádoucí mít v krajích např. učiliště, kde se dále pracuje s respektujícím přístupem. Říkáme tomu mezi sebou „inteligentní učňák“.

K přípravě na jednotné testy jsme trochu nuceni, máme doučování nebo rozšiřující hodinu. Rodiče, ale i žáci se jednotných přijímacích zkoušek obávají a potřebují se ujistovat, že to zvládnou. Obecně ale můžeme říci, že naši žáci se dostávají na ty školy, které si zvolí, ať už je to první, nebo druhá volba. Když žáky přijímáme, tak s nimi vedeme rozhovor na kompatibilitu hodnot. Z toho vyplývá, že k nám nechodí jen

inteligentně nadprůměrní žáci, ale všichni žáci. Každý je šikovný na něco jiného. Někteří chtějí na gymnázium, někteří chtějí dělat řemeslo. Musí tam být vzájemná důvěra. Rodiče nám musí věřit.

Na klasické škole jsme zaváděli formativní hodnocení a tripartity, což nebylo běžné (nejsou společné třídní schůzky, ale setkání rodiče, učitele a žáka). Je to tak na dvě funkční období ředitele, než se tým vyladí, než se vše vykomunikuje. Musí být jasná vize, jasný cíl.

Hodně záleží na tom, co se stane se systémem hodnocení, aspoň pro první stupeň. Do třetí třídy opravdu není nutné známkovat. Pro žáky je formativní hodnocení v tomto věku žádoucí.

Výběr ředitelů státních škol: ředitele často vybírá zastupitelstvo, které ale není vždy zorientované v rámci žádoucího pokroku ve vzdělávání.

Spousta učitelů se chce držet svého místa, které je často na neurčito. Měli bychom mít zřizovatele, kteří vědí, kam chtějí vzdělávání směřovat a současně odstupně pro učitele, kteří nechtějí přistoupit na změnu a nejsou ochotni se rozvíjet. Opravdu trvá dlouho, než se školní tým o sebe postará a lidé se protřídí. Stejně to je i s rodiči, než pochopí žádoucí změnu. Chvilí to trvá. Je to opravdu náročné na komunikaci. Zároveň to chce **absolutní podporu zřizovatele.**

Jak z toho ven?

Podpora ministra, ČŠI

Dobré by bylo, kdyby lidé z ČŠI směřovali k tomu, co a jak inspekce říká. A vedli k tomu i v rámci výběrových řízení na ředitele.

„Aby dobří ředitelé cítili podporu a získávali zpětnou vazbu“.

Pokud máme učitele, který učí 40 let stejně a promítá na meotaru (případně jej pouze vyměnil za powerpointovou prezentaci), žáci sedí v lavici 45 minut, učitel látku odzkouší a napíšu pár testů, tak je třeba, aby dostal zpětnou vazbu, že tohle není vzdělávání pro 21. století. Je třeba vytvářet tlak na to, aby se lidé ve školství vzdělávali a nebránili se změně. Nemohou tu práci dělat 20 let stejně, tak jako na začátku. **Musí tam být ale podpora ředitelů ze strany zřizovatele a opravdu i z ČŠI a MŠMT.**

Je pravda, že lidé v terénu někdy ani nevědí, že jsou změny tak žádoucí. Že velkou část věcí mohou, nebo že by to měli dělat jinak. A někteří to jinak dělat nechtějí.

ČŠI musí opravdu chodit jako podpora inovativních směrů a musí vědět, co se děje navenek.

Důležité je, aby učitel věděl, kam směřuje. Pokud inspekce přijde do třídy, aby dokázal představit vizi a jak ji naplňuje.

Základní škola Vsetín, ředitel Petr Kořenek

Při podpoře propojování formálního a neformálního vzdělávání je důležité celkové nastavení školy od prvopočátku. Každý ředitel by si měl uvědomit, že bychom měli působit společně. Že ve škole nefungujeme jako izolované prvky, ale fungujeme dohromady. Ostrá dělicí čára (kdo je např. učitel a kdo vychovatel) neexistuje, nebo jen legislativně. Vždyť i vychovatel učí, učitel vychovává. Učení je celoživotní proces. Jedno by mělo doplňovat druhé. Pokud jako vrchol vzdělávání nastavíme klíčové kompetence, které jsme vzali jako společné, tak by neměl nastat žádný problém, protože bychom se měli v pedagogickém snažení všichni potkat. Cíl je prostě společný.

Klasická formální výuka klade důraz na naukové předměty. Hudební výchova, výtvarná výchova, pracovní činnosti jsou zastoupeny v minimální časové dotaci. Mnohé školy navýšily informatiku nebo člověk a svět práce. Mají to propísáno a více vsadily na teorii. U nás na škole se snažíme, abychom co nejvíce věci propisovali do praxe. Ne všichni žáci jsou dobří v matematice nebo v jazycích, ale jsou třeba skvělí sportovci, hudebníci, výtvarníci, ale nemají prostor se prosadit. Jejich talent a nadání lze ukázat při zapojení do neformálního vzdělávání a skrze prožitkové předměty.

Neděláme třeba češtinu v družině nebo v klubu jako hlavní činnost, ale pokud se jí chceme věnovat, tak je to o vyprávění,

četbě pohádek, tvorbě školního časopisu či formou hry, kde děti běhají a současně skládají slova. Je to jiná forma a do toho propojují pohyb, kreativitu atd. Velmi pěkně se to doplňuje. Věnují se osobnostní a sociální výchově. Pokud na to budeme takhle nahlížet jako na celek, tak to bude daleko lépe fungovat.

Velké omezení jsou finance, to ano. Některé aktivity si musí žáci hradit sami, což může být pro některé bariéra. Taky bych i rád více ocenil kolegy za aktivity, které dělají pro žáky navíc. Stále hledáme nové cesty.

Spolupráce mezi školou, ŠD a ŠK

Pro nás je velmi důležitá, až klíčová úzká spolupráce mezi pracovníky školy a školských zařízení zájmového vzdělávání. Snažíme se o to, aby vzdělávací obsah vyučovaný ve škole byl dále rozvíjen ve školní družině nebo školním klubu prožitkově, zkušenostně. To však vyžaduje velmi úzkou spolupráci mezi učiteli, vychovateli, ale také asistenty a dalšími pracovníky školy.

Tvořil jsem metodiku k tvorbě ŠVP pro zájmové vzdělávání. Od samého začátku jsme nastavovali metodiku a učili naše zaměstnance, aby tvořili ŠVP tak, že rozvíjejí účastníky zvláště ve výchovných předmětech a průřezových tématech

samotného RVP, potažmo ŠVP. Ať to nejsou dvě izolované věci, ale jedna, která se neustále prolíná.

Velkou výhodou je, že školská zařízení jsou nízkoprahová. Jsou daleko dostupnější než jakákoliv jiná komerční činnost. To znamená, že jsou velmi vhodná i pro žáky, jejichž sociální situace není úplně dobrá. Můžeme tak působit na velké procento žáků. Samozřejmě stále je to na principu dobrovolnosti.

Osobně si myslím, že úkolem zájmového vzdělávání je především zvládnutí klíčové kompetence k aktivnímu využívání volného času. To je dnes téma i ve firmách, podnicích, organizacích, které se starají o své zaměstnance. Bavíme se o wellbeingu a dalším.

Pro žáky je to velmi přínosné. Prostřednictvím metod, technik a her neformálního vzdělávání rozvíjíme klíčové kompetence a zároveň ukotvujeme vzdělávací obsah na praktických činnostech.

Paralelní aktivity

Ve škole mám školní vzdělávací program a pracuji podle něj. Školní klub nebo školní družina může navázat na to, co se dělo ve škole zcela samostatně, svým vlastním programem, nebo může ta témata dále rozvíjet, jinou formou. Prožitkově a zkušenostně.

Např. pokud děláme matematiku a vím, že mám v okolí centrum logických her, hledám cestu k využití. Paní učitelka tam s žáky ve výuce jít nemůže, ale jistě tam mohu vyrazit v rámci činnosti školního klubu. To je běžná forma, která ničemu nebrání. Je to stejné, jako když v dějepise zadám žákům projekt a vychovatelka s nimi jde v rámci klubu do muzea a tam pracují. Děláme to nezávisle na sobě, ale víme o sobě. To jsou věci, které mohou dělat obě strany samostatně, a neklade to žádné podmínky, které by nebylo možné naplnit. Je jen velmi důležité, abychom o sobě věděli a dokázali na výsledky práce navazovat. Komunikace mezi pracovníky je základ úspěšného působení na žáky (účastníky).

Společné aktivity

Pak jsou ale věci, které děláme společně.

Například společný jarmark, kdy paní učitelky ve škole začnou akci připravovat a v rámci školní družiny nebo školního klubu se v činnosti pokračuje. Při konání akce tam jsou jak paní učitelka, tak paní vychovatelka. Odpoledne se k tomu připojí i rodiče a žáci (účastníci) se v rámci jarmarku učí jak finanční gramotnost, tak podporují rozvoj jemné motoriky při tvorbě výrobků. Mnozí rodiče se do tvorby výrobků zapojují také, podporují se vztahy a posiluje komunita. Propojujeme to i s vařením, takže se žáci v rámci školního jarmarku starali o občerstvení, vařili čaj, kyselici atd. Většinou se zapojují jako třídní kolektiv, což posiluje vzájemnou sounáležitost.

Pokud máme např. pěstitelské práce, tak pracujeme s tím, aby žáci suroviny zasadili, starají se o ně, pak je sklídí a zpracují. A pak z toho udělají nějaký výrobek, to už většinou v rámci neformálního (odpoledního) vzdělávání.

Společně organizujeme také kurzy a školní výlety. Učitelé a vychovatelé se vzájemně doplňují v programu, a tak učitelé mají na starosti například dopolední, vzdělávací část a vychovatelé odpolední, sportovní, herní a prožitkovou. Ty činnosti se samozřejmě překrývají, ale pro porozumění toho, jak ta spolupráce u nás funguje. Poslední dobou si sami organizujeme i lyžařské kurzy v blízkosti školy, takže jsme je začali realizovat i pro nižší stupeň. U malých žáčků je proto také velmi důležitá přítomnost buď asistentů, nebo vychovatelek dole pod kopcem. Nikomu to ale nenařizujeme, je to na aktivitě a domluvě všech pracovníků školy a školských zařízení. Někdo se raději zapojí na lyžařském kurzu a někdo na jarmarku.

Jindy jedou pedagogové společně do experimentária, pak do hvězdárny, přespí s žáky ve škole a ráno jdou do výuky. A dělají to, protože chtějí. Dává jim to v rámci práce s žáky velký smysl, jelikož se jim tak daří podporovat vztahy a prohloubit v žácích zájem o dané téma i aktivity neformální povahy.

Samotní učitelé žákům nabízejí soustředění s určitými tématy, není to tedy ve výuce, ale odpoledne. Máme např. Den s fyzikou, kdy se učitelé sami podílejí na neformálním a zájmovém vzdělávání.

Podpora vztahů

Při tak velkých nárocích na spolupráci všech zúčastněných je velmi důležité podporovat vztahy mezi kolegy navzájem. Někdy se sami domluví a chtějí se např. zdokonalit v nějakém tématu. Společně zůstanou ve škole, pak si jdou v pátek odpoledne zasportovat, poté pokračují ve školení a v sobotu po společném obědě se rozejdeme. Je to opravdu jejich dobrá vůle. Snažím se to samozřejmě ocenit, kdykoliv to jde, takže o aktivitách vím a také se jich účastním.

Když je potřeba, učitel jde zastoupit vychovatele nebo vychovatel učitele. Všichni jsme na stejné úrovni. Je pravda, že to musím ošetřit smlouvou nebo DPP, abych to měl legislativně v pořádku, ale pokud je to potřeba, tak to udělám.

Jsme ve škole jeden tým, učitelé, asistenti, vychovatelé i kuchařky. Je to samozřejmě nějak limitováno platem a pracovními povinnostmi, ale nikdo se nad nikoho nenadřazuje. Víme, že jsme pro sebe všichni důležití. Samozřejmě že se např. u asistentů může stát, že si s učitelem nesusobnostně. Tak to ale je. Chceme to řešit. Snažím se, abychom měli kvalitní asistenty s pedagogickým vzděláním. Z praxe víme, že asistenti jsou někdy opravdu různí, stejně tak i jejich přístup k práci.

Největší překážkou toho všeho může být ředitel, který ty lidi dělí, tzv. „kastuje“. Jestli máme studijní volno, tak ho mají

všichni. Jestliže děláme letní činnost, tak jsou zapojeni jak učitelé, tak vychovatelé. I odměny jsou podle zásluh na základě jasných kritérií.

Propojování a souvislosti

Školní výlet není útěk od školních povinností a výuky, jak by se mohlo zdát. Školní výlet je pro mě jako výuka v praxi. Zahrnuje exkurze, uplatnění a poznání toho, co se žáci naučili, v praxi.

Pokud se učíme v zeměpise o jižních Čechách, tak tam s žáky probereme i dějepis – vývoj šlechty, způsob života lidí, kteří tam pracovali. Můžeme zapojit výtvarnou výchovu, tělesnou výchovu – sportujeme v kempu a zase tam máme jak učitele, který zaštití činnost odpoledne, tak vychovatele, který zaštití výuku odpoledne.

Známe přece z praxe. Žák získá nějakou informaci v zeměpise a už si ji nepropojí. Neuvědomí si, že tu stejnou informaci může například využít v dějepise nebo v občanské výchově. Žáci často opakují větu, že to jsme ještě neprobírali, a já přitom vím, že už to v jiném předmětu probrali. Proto je důležité učit v souvislostech, a tak to funguje v neformálním a zájmovém vzdělávání. Snažit se, aby co nejvíce získaných dovedností a znalostí propojili s informacemi v praxi.

Řešíme teď na škole restart práce školního parlamentu, což je velice důležité. Já nechci, aby zde fungoval formálně

parlament, který se jen sejde a rozejde. Je pro mě důležité, aby žáky rozvíjel. V rámci osobnostně sociální výchovy je důležité, aby se žáci věci učili a naučili. Aby dokázali řešit konkrétní situace, vyslovovat názory a obhájit je. Nutná je i participace pedagogů jako celku. Kdyby ta práce byla izolovaná, tak nemá žádný význam. Tuto zkušenost již máme.

Do praxe

Ředitel musí znát hlavně platnou legislativu a pak ví, co vše si může dovolit. Mnoho ředitelů se často bojí a neumí si některé kroky obhájit, tak je raději z opatrnosti nedělají. Chápu je, ale vedoucí funkce nese velkou dávku odpovědnosti a vyžaduje znalost i odvahu. Podle mne je velmi důležité, aby dělali taková rozhodnutí, za kterými si stojí, uměli si je obhájit a získat podporu jak u kolegů, zřizovatele, tak i rodičů.

DESATERO ŘEDITELE K ÚSPĚŠNÉ PROMĚNĚ ŠKOLY

Z výše uvedených rozhovorů inovativních a inspirativních ředitelů škol a dalších příkladů dobré praxe, nabízíme shrnutí v podobě desatera, které nám společně s metodami a technikami NFV může pomoci naplňovat jednotlivá patra pyramidy propojování FNV a tím pomáhat k celkové proměně školy.

- 1)** Rozvoj a podpora vztahů mezi pedagogy (společné kurzy, vzdělávání, setkávání, plánování).
- 2)** Společný směr a vize. Nejen na papíře. Učitelé a všichni zaměstnanci školy musí společně chápat a konkrétními kroky podporovat rozvoj školy.
- 3)** Vědomá tvorba ŠVP se zaměřením na kompetenční výuku, řešící výzvy 21. století.
- 4)** Znat svá práva a možnosti.
- 5)** Umět udělat zásadní rozhodnutí.
- 6)** Komunikace navenek (s rodiči, se zřizovateli, firmami, neziskovkami a dalšími partnery školy).
- 7)** Vést učitele k tomu, že není nutné strojově až mechanicky využívat učebnice (některé učebnice mohou být pro žádoucí kompetenčně orientovanou výuku až kontraproduktivní).
- 8)** Vést učitele k tomu, že není nutné namátkově zkoušet a zadávat nečekané písemky.
- 9)** Pracovat s faktem, že na všem se dá domluvit (udržovat otevřenost).
- 10)** Podporovat u pedagogů, pedagogických pracovníků a dalších zaměstnanců školy myšlení a strategie mimo zažité stereotypy – Think outside the box.

Pokud se nám podaří proměnit ve školách strukturu výuky, systém hodnocení a podpořit vztahy mezi pedagogy, žáky a pedagogy a žáky mezi sebou navzájem, pak se nám může podařit proměnit atmosféru a klima školy směřující k všeobecnému wellbeingu a celostnímu rozvoji žáků.

závěr

Pyramida propojování FNV představuje širokou škálu principů z praxe, jak do školní výuky zařadit metody, techniky, programové prostředky a hry neformálního vzdělávání.

V praxi můžeme narazit na jednotlivé (v některých případech formální či postojové) bariéry, které vycházejí z dříve zažitých stereotypů. Tyto situace lze velmi flexibilně řešit díky otevřenému vzdělávacímu systému, který v ČR máme. Je však třeba hledat vhodnou cestu a případné bariéry vnímat jako výzvy pro naplnění smysluplné výchovy a vzdělávání žáků v 21. století zaměřené na rozvoj kompetencí.

Hlavní vládní dokumenty Strategie 2030+, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2023-2027, Cíle vzdělávání dle školského zákona 561/2004 Sb., Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání ČŠI, Hlavní směry revizí rámcových vzdělávacích programů jsou jasným důkazem o důležitosti a významu kompetenčně orientované výuky ve školách.

Vycházíme-li z faktu, že neformální vzdělávání je díky své povaze v praxi dlouhodobě vnímáno jako ideální prostředí pro rozvoj kompetencí (bavíme-li se o hodnotově orientovaných organizacích vycházejících mj. ze zážitkové pedagogiky a zkušenostního učení), jsou právě metody, techniky, programové prostředky a hry (pedagogické situace) neformálního vzdělávání žádoucím prostředkem pro kompetenčně orientovanou výuku ve školách.

Díky inspiraci vzdělávacích programů řady organizací NFV a inovativních škol, můžeme ve školách velmi smysluplně rozvíjet současně kompetence i vzdělávací obsah. V kombinaci s doporučením ředitelů škol pro proměnu vzdělávání směřujeme k podpoře zdravého klimatu a wellbeingu ve školách.

Přílohy

PŘÍLOHA 1

Česká školní inspekce
Co znamená kvalita?¹³

¹³ Jak podpořit školy v procesu zvyšování kvality vzdělávání – YouTube

Česká školní inspekce je velmi často na školách a mezi učiteli a vedoucími pracovníky vnímaná jako kontrola, ze které vzniká jistá obava, ale převážně jde o hodnocení. Kontrola sice do jisté míry probíhá, ale to je pouze předpoklad toho, že pedagogické výchovné procesy ve škole probíhají v určité kvalitě, a tu jsme schopni posoudit pouze na základě hodnocení.

Kam směřujeme?

Jsme hodnotově zaměřenou institucí a základní hodnoty, které sledujeme, jsou:

- **nestrannost**
- **transparentnost**
- **objektivita**
- **vzájemný respekt**

Poskytujeme pravidelnou, relevantní, objektivní a komplexní zpětnou vazbu a podílíme se na zvyšování kvality vzdělávání každého dítěte, žáka či studenta.

Umenšujeme význam formálních kontrol ve prospěch hodnocení pedagogických procesů.

Jak kvalitu posuzujeme?

Vycházíme z modelu kvalitní školy. Aby hodnocení bylo co nejvíce objektivní, máme nástroje, které nám pomáhají posouze-

ni provést co nejpřesněji. Těmi nástroji jsou formuláře, dotazníky, ankety apod.

České školy mají obrovskou míru autonomie.

- Jednu z největších v rámci Evropy
- Je to velká příležitost, velmi silné kompetence na úrovni jednotlivých škol, ale vysoká míra **odpovědnosti**

Vzdělávací systémy s vysokou mírou autonomie zpravidla dosahují se svými žáky daleko lepších výsledků. Tyto školy umějí se svými kompetencemi efektivně pracovat, ale také je potřeba říci, že vzdělávací systémy na vysokou míru autonomie reagovaly specifickými přístupy podpory a to u nás nastaveno moc nebylo. Nastavila se autonomie, ale už se nenastavila míra podpory, proto jsme trošku anomální v tom, že autonomie se nám nepropsala do vzdělávacích výsledků, kompetencí, gramotnosti.

Pokud máme takto autonomní vzdělávací systém, tak je důležitá zpětná vazba o tom, jak se vyvíjí jednotlivá škola, jak se rozvíjí, kam by mohla směřovat, jak můžeme sledovat mapu pokroku jednotlivé školy. Pokud ji můžeme sledovat jednou za šest let, tak je to v takto autonomním systému velmi významné riziko, které se velmi silně v čase ukazuje. Stále více se nám ukazují rizikové faktory, na které je třeba systémově

reagovat. Právě proto se Strategie vzdělávací politiky 2030+ na tyto oblasti zaměřuje. Proto musíme vytvořit podporu a podmínky.

Ústřední školní inspektor Tomáš Zatloukal

Velmi doporučujeme práci s aktivním metodickým portálem ČŠI KVALITNÍ ŠKOLA.

Kvalitní škola¹⁴

1) KONCEPCE A RÁMEC ŠKOLY – Kvalitní škola ví, kam chce směřovat, a jde úspěšně za svým cílem.

- 1.1 Škola má jasně formulovanou vizi a realistickou strategii rozvoje, které pedagogové sdílejí a naplňují.
- 1.2 Škola má vzdělávací program (ŠVP), který vychází z vize a strategie rozvoje školy a je v souladu s kurikulárními dokumenty (RVP); jeho cíle jsou srozumitelné pro pedagogy i rodiče.
- 1.3 Škola funguje podle jasných pravidel umožňujících konstruktivní komunikaci všech aktérů (vedení, pedagogové, rodiče) a jejich participaci na chodu školy.
- 1.4 Škola je vstřícné a bezpečné místo pro žáky, jejich rodiče i pedagogy.
- 1.5 Škola spolupracuje s vnějšími partnery.

2) PEDAGOGICKÉ VEDENÍ ŠKOLY – Ředitel kvalitní školy je vůdčí osobností pedagogického procesu.

- 2.1 Vedení školy aktivně řídí, pravidelně monitoruje a vyhodnocuje práci školy a přijímá účinná opatření.
- 2.2 Vedení školy aktivně vytváří zdravé školní klima – pečuje o vztahy mezi pedagogy, žáky i vzájemné vztahy mezi pedagogy, žáky i jejich rodiči a o vzájemnou spolupráci všech aktérů.
- 2.3 Vedení školy usiluje o zajištění optimálních personálních podmínek pro vzdělávání, cíleně pečuje o naplnění relevantních potřeb každého pedagoga a jeho profesní rozvoj, vytváří podmínky pro výměnu pedagogických zkušeností s dalšími školami a účinně podporuje začínající pedagogy.
- 2.4 Vedení školy usiluje o optimální materiální podmínky vzdělávání a pečuje o jejich účelné využívání.
- 2.5 Vedení školy klade důraz na vlastní profesní rozvoj.

3) KVALITA PEDAGOGICKÉHO SBORU – Kvalitní školu tvoří kvalitní pedagogové.

- 3.1 Pedagogové jsou pro svou práci kvalifikovaní a odborně zdatní a ke své práci přistupují profesionálně.
- 3.2 Pedagogové důsledně uplatňují při komunikaci s žáky, rodiči a kolegy vstřícný, respektující přístup.
- 3.3 Pedagogové aktivně spolupracují a poskytují si vzájemnou podporu a zpětnou vazbu.
- 3.4 Pedagogové podporují rozvoj demokratických hodnot a občanské angažovanosti.
- 3.5 Pedagogové aktivně spolupracují na svém profesním rozvoji.

4) VÝUKA – Kvalitní vzdělávání směřující k dobrým vzdělávacím výsledkům všech žáků je základem kvalitní školy.

- 4.1 Pedagogové systematicky promýšlejí a připravují výuku v souladu s vědomostními, dovednostními i postojeovými cíli definovanými v kurikulárních dokumentech školy a potřebami žáků.
- 4.2 Pedagogové využívají široké spektrum výchovně-vzdělávacích strategií pro naplnění stanovených cílů.
- 4.3 Pedagogové systematicky sledují vzdělávací pokrok každého žáka a při plánování a realizaci výuky zohledňují individuální potřeby žáků.
- 4.4 Pedagogové se ve své práci zaměřují na sociální a osobnostní rozvoj žáků.

5) VZDĚLÁVACÍ VÝSLEDKY ŽÁKŮ – Kvalitní škola umožňuje každému žákovi maximální rozvoj odpovídající jeho možnostem.

- 5.1 Škola soustavně získává informace o posunech výsledků každého žáka ve všech vzdělávacích oblastech a reaguje na ně vhodnými pedagogickými opatřeními.
- 5.2 Výsledky vzdělávání žáků odpovídají očekávaným výsledkům podle vzdělávacích programů.
- 5.3 Žáci školy jsou motivováni k dosahování dobrých výsledků a projevují sociální a osobnostní kompetence a občanské hodnoty.
- 5.4 Škola sleduje a vyhodnocuje úspěšnost žáků v průběhu, při ukončování vzdělávání a v dalším vzdělávání či profesní dráze a aktivně s výsledky pracuje v zájmu zkvalitnění vzdělávání.

6) PODPORA ŽÁKŮ PŘI VZDĚLÁVÁNÍ (ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI) – Kvalitní škola sleduje pokroky v učení všech žáků a cíleně podporuje ty, kteří vyžadují speciální péči.

- 6.1 Škola vytváří každému žákovi a jeho rodině rovné příležitosti ke vzdělávání bez ohledu na jeho pohlaví, věk, etnickou příslušnost, kulturu, rodný jazyk, náboženství, rodinné zázemí, ekonomický status nebo speciální vzdělávací potřeby.
- 6.2 Škola poskytuje účinnou podporu všem žákům s potřebou podpůrných opatření.
- 6.3 Škola věnuje patřičnou pozornost osobnostnímu rozvoji žáků, rozvíjí u nich otevřenost, toleranci a respekt vůči jinakosti a dbá na to, aby žádný žák nebyl vyčleňován z kolektivu.

© Česká školní inspekce, Praha 2022

Schváleno ministrem školství, mládeže a tělovýchovy
po projednání v 24. poradě vedení MŠMT dne 28. 6. 2022

Cíle základního vzdělávání dle školského zákona 561/2004 Sbírky

část třetí POVINNOST ŠKOLNÍ DOCHÁZKY A ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Hlava II Základní vzdělávání

§ 44

Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli **motivováni k celoživotnímu učení**,

- aby se **učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy**,
- **účinně komunikovat a spolupracovat**,
- **chránit své fyzické i duševní zdraví**, vytvořené hodnoty a životní prostředí,
- být **ohleduplní a tolerantní k jiným lidem**, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám,
- **poznávat své schopnosti a reálné možnosti** a uplatňovat je spolu s **osvojenými vědomostmi a dovednostmi** při rozhodování o své **další životní dráze a svém profesním uplatnění**.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2023–2027

Výňatek z kapitoly:

Strategie rozvoje regionálního školství – karty opatření

Moderní základní vzdělávání pro 21. století¹⁴

Základní vzdělávání zahrnuje v současné době primární a nižší sekundární vzdělávání (první a druhý stupeň) po dobu povinné školní docházky. V souvislosti s revizí kurikula a modernizací obsahu vzdělávání je třeba připravit a dostatečně podpořit školy, neboť pro většinu z nich bude nezbytná transformace stávajícího způsobu výuky. Je třeba, aby si pedagogové osvojili přístup důsledně orientovaný na klíčové kompetence a školy se staly místem reagujícím na technologické a společenské změny spojené s globálními trendy, konceptem čtvrté průmyslové revoluce a zohledňujícím požadavky na udržitelný rozvoj.

Popis cíle

Priorita se zaměřuje na naplnění prvního cíle Strategie 2030+, kterým je zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí pro aktivní občanský, profesní i osobní život, a strategickou linii 1 Proměna obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání. Cílem priority je přispět ke změně vzdělávacího obsahu tak, abychom lépe pomáhali žákům připravit se na zrychlující se změny světa především v oblasti sociální, technologické a environmentální, aby mohli aktivně a odpovědně tvořit udržitelnou budoucnost. Podpoříme také spolupráci školních týmů a škol navzájem, včetně spolupráce škol i s dalšími vzdělávacími institucemi, a profesní rozvoj učitelů tak, aby svou praxí zaměřili více na klíčové kompetence a gramotnosti žáků a uměli lépe pracovat s aktualizovaným vzdělávacím obsahem, používali moderní metody a formy vzdělávání k rozvoji individuálního vzdělávacího potenciálu každého žáka včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Zdůvodnění potřebnosti

Současná společnost čelí celé řadě výzev, které souvisí mimo jiné i s radikálním pokrokem v rozvoji nových technologií. Obsah vzdělávání však na tyto výzvy reaguje s určitým zpožděním, takže dochází k tomu, že se více učíme o minulosti než pro současnost a už jen zřídka pro budoucnost. Vzdělávání je v současné době více zaměřeno na faktické předávání znalostí a poznatků než na jejich praktické používání. Stále se více zaměřujeme na oborový obsah než na dovednosti jej správně a funkčně aplikovat, myslet mezioborově (oborová témata využívat k rozvíjení nadoborových kompetencí a posilování mezioborových souvislostí). Z velké části je vzdělávání realizováno frontálním způsobem, který jen v omezené míře zohledňuje individuální vzdělávací potřeby, předpoklady a zájmy jednotlivých žáků.

¹⁴ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2023–2027, s. 50.

Výňatek z kapitoly:

Strategie rozvoje regionálního školství – průřezová opatření

Well-being, duševní zdraví, bezpečné prostředí a podpora pohybových aktivit

Důraz na well-being a duševní zdraví, a to jak dětí, žáků, studentů, tak i učitelů a dalších pracovníků ve vzdělávání, se stal dalším celosvětovým trendem urychleným kvůli pandemii covid-19. Dle OECD by aktivity měly spočívat především v podpoře sociálně-emočních dovedností a strategií zvládnutí stresu, aby lidé byli lépe vybaveni zvládat obtížné situace a případně si vyhledat dostupnou pomoc.

Well-being lze jednoduše chápat jako duševní a fyzické zdraví a pocit celkové pohody. Je proto ve škole podstatný jednak pro žáky, kterým pomáhá se do školy těšit a dosahovat v ní lepších výsledků v učení, ale také je možností uvědomit si a projevit vlastní osobnost (sebeurčení) včetně aktivní participace na dění ve škole (možnost spolurozhodovat o záležitostech, které se žáka dotýkají). Zároveň je podstatný i pro pedagogický sbor též jako prevence proti syndromu vyhoření.

Abychom předcházeli problémům v oblasti duševního a fyzického zdraví a pohody, je třeba přijmout komplexní opatření k jeho podpoře. V oblasti primární prevence je třeba se věnovat podpoře seberozvoje, schopnosti efektivní komunikace v oblasti mezilidských vztahů, které se pozitivně promítají do oblasti třídního klimatu, schopnosti a dovednosti zvládat konfliktní situace, prevenci šikany (i té v kyberprostoru), ale i schopnosti rozpoznávat stres a nepohodu a kompetencím, jak se s takovými situacemi efektivně vyrovnat.¹⁵

Doporučení pro kraje/krajské úřady a zřizovatele

- 1) Podporovat rozvoj školních poradenských pracovišť, metodiků prevence, výchovných poradců a školních psychologů.
- 2) Téma well-beingu integrovat do DZ krajů a podporovat jeho implementaci.
- 3) Sdílet dobrou praxi škol v regionech, kterým se daří rozvíjet celoškolský přístup na podporu klimatu, vylepšovat bezpečné prostředí ve školách a aktivně předcházet problémům v oblasti rizikového chování.
- 4) Motivovat školy k realizaci pohybových aktivit dětí a žáků a k rozvoji jejich pohybových dovedností a k vysokému podílu pobytu a výuky žáků ve venkovním prostředí.
- 5) Finančně a materiálně podporovat školy v oblasti rozvoje podmínek pro pobyt a výuku žáků ve venkovním prostředí, pohybové aktivity dětí a žáků a podmínek pro školní sport.

- 6) Vytvářet zdravé a kvalitní prostředí ve školách a jejich venkovních prostorech – z hlediska investičních i provozních opatření (např. z hlediska stravování, materiálů, pobytu v kvalitním přírodním prostředí).

Doporučení pro školy

- 1) Zřídit anonymní způsob žádosti o pomoc (například anonymní schránka důvěry).
- 2) Seznamovat žáky s možnostmi pomoci a s online systémy pro možnou žádost o pomoc.
- 3) Využívat třídnické hodiny k posilování třídního klimatu a k podpoře kvalitních vztahů ve třídě.
- 4) Ve spolupráci se školním psychologem a metodikem prevence plánovat rozvoj celoškolského přístupu na rozvoj klimatu.
- 5) V rámci vzdělávacího obsahu i v oblasti primární prevence se zaměřovat na témata seberozvoje, well-beingu, prevence šikany a zároveň podporovat i rozvoj prevence nespecifické.
- 6) Provádět depistáže v oblasti duševního zdraví žáků.
- 7) Téma well-beingu zařazovat průřezově napříč obory vzdělávání.
- 8) Podporovat vzdělávání pedagogů v oblasti well-beingu, jak jejich, tak žáků.
- 9) Přijímat opatření pro prevenci, včasnou identifikaci a řešení vyhoření pedagogů (například formou supervizi). Zavést a podporovat vzájemnou reflektivní praxi jako jedno z významných opatření.
- 10) Vnímat pohybové aktivity dětí a žáků a pobyt a výuku žáků ve venkovním prostředí jako nedílnou a důležitou součást vzdělávání a pobytu dětí a žáků ve škole.
- 11) Rozvíjet pohybové dovednosti žáků v rámci různých školních aktivit (aktivní přestávky, pohybové chvílky v různých předmětech, terénní výuka apod.).
- 12) V rámci provozu i pedagogické činnosti dbát na kvalitní prostředí ve školách a jejich venkovních prostorech – např. z hlediska stravování, využívaných materiálů, pobytu v kvalitním přírodním prostředí.
- 13) Podporovat zdravou výživu a nabízet v zařízeních školního stravování nutričně vyváženou stravu.

PŘÍLOHA 4

Praktická inspirace

KARTY VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ

Vzdělávací karty nabízíme jako stručné představení vzdělávacích programů,¹⁶ které si můžete kompletně stáhnout včetně příloh, případně vám mohou být inspirací pro jednotlivé části výuky. Karty poskytují základní popis programu, vzdělávací oblasti, průřezových témat a rozvíjených klíčových kompetencí.

Hravě zdravě

Ročník	Skupina	Organizace	Roční doba	Délka	Prostředí
2.-4. ročník II	24+/-	2 školy	celoroční, od října do března	20 hodin z hod.-vý. učeb.	škola II

Vašba na vzdělávací oblast (přednášky)
Vzdělávací oblast: Člověk a příroda, Člověk a svět práce, Člověk a zdraví
Vzdělávací předměty: prvouka, přírodověda, tělesná výchova, pracovní činnost
Průřezová témata: osobnosti a sociální výchova, environmentální výchova

Anotace, hlavní cíl VP
 Cílem programu je přiblížit téma Zdravý životní styl, zabývat se teoretickými východiskami regionální a místní produkce, a přirode šetřímým způsobem zpracování surovin, náklady potravin bez zbytečného přivážení, efektivním výběrem a skladbou produktů zdravé výživy, které vedou k praktické tvorbě zdravého jídelníčku a správným stravovacím návykům.

Konkrétní cíle VP

- Žák pochopí princip efektivního výběru a skladby produktů zdravé výživy, které vedou k praktické tvorbě zdravého jídelníčku a správným stravovacím návykům.
- Žák pozná přirodu jako zdroj vlastního jídla a vlastního života.
- Žák si své učení a pracovní činnosti sám plánuje a organizuje, využívá je jako prostředek pro seberealizaci a osobní rozvoj.
- Žák ve spolupráci se spolužáky volí strategie, jak dosáhnout očekávaných výsledků a vyrovnává se s nečekanými situacemi.
- Žák chrání tvůrčím způsobem přírodní místa ve svém okolí, projevuje zájem o dění v místě, kde žije, kde navštěvuje škola.

Rozvoj kompetencí podle RVP/ŠVP kompetence k řešení problémů, kompetence k učení, kompetence sociální a personální, kompetence komunikační a kompetence pracovní.

Rozvoj kompetencí podle NSP kompetence k efektivní komunikaci, kompetence ke kooperaci, kompetence k řešení problémů, kompetence k aktivnímu přístupu, kompetence k samostatnosti, kompetence k objevování a orientaci v informacích, kompetence pro iniciativu a podnikavost.

Úroveň propojení VP a NFV v návaznosti na pomůcky a prostředí
 (I) **specifické pomůcky a prostředí:** vývarní potřeby, kuchyňské potřeby, potravinářské výrobky, Lípka Klíč přelévá, Káč. močivo, Káč. na určování tmyru apod., kolobáčky sice počtu účastníků, mapky různých potravin, karty s obrázky pracovní listy.

Povinná četba cestou dramatu 2

Ročník	Skupina	Organizace	Roční doba	Délka	Prostředí
6.-7. ročník II	24+/-	2 školy	celoroční	16 hodin z hod.-vý. učeb.	škola II

Vašba na vzdělávací oblast (přednášky)
Vzdělávací oblast: Člověk a společnost, Umění a kultura, Jazyk a jazyková komunikace
Vzdělávací předměty: český jazyk, dramatická výchova, osobnostně-sociální výchova
Průřezová témata: osobnosti a sociální výchova, mediální výchova

Anotace, hlavní cíl VP
 Cílem programu je rozšířit a prohloubit pochopení a znalosti učiva literatury prostřednictvím metod a technik dramatické výchovy a vlastního prožitku. Program podporuje nejen pochopení dramatických situací, jejich příčin a motivací jednání postav příběhů z tzv. povinné četby, ale také jejich paralele se životem lidí ve 21. století. V jednotlivých literárních dílech se zaměřuje na poznávání historického kontextu díla, tradic a kultury a jejich propojení se současnou danou regionu a společnosti. Zároveň vede skupinu účastníků k rozvoji komunikačních dovedností, spolupráce ve skupině a vzájemnému naslouchání. Podporuje poznání naší kultury, buduje vztah k českému jazyku a literatuře, vyvíjí zobrazené tradice, zvyky a specifika v dílech vybrané doby a regionu, do kterého je příběh zasazen.

Konkrétní cíle VP

- Žák se seznámí se základními pojmy dramatu a s technickými dramatické výchovy.
- Žák se seznámí s konkrétním literárním dílem, okolnostmi jeho vzniku a autorem.
- Žák pochopí prostřednictvím aktivního zážitku příběh, jednání postav v dobovém a místním kontextu a souvislosti příběhu s dějstvím dobové a vlastního života.
- Žák rozvíje spolupráci ve třídě, vzájemnou komunikaci, schopnost vyjádření vlastního názoru a pochopení názorů druhých.
- Žák rozvíje své interpretáční dovednosti v oblasti divadla – schopnost dramatického vyjádření, interpretace, používání divadelních prostředků.

Rozvoj kompetencí podle RVP/ŠVP kompetence k řešení problémů, kompetence k učení, kompetence sociální a personální, kompetence komunikační a kompetence pracovní.

Rozvoj kompetencí podle NSP kompetence k efektivní komunikaci, kompetence ke kooperaci, kompetence k řešení problémů, kompetence k aktivnímu přístupu, kompetence k samostatnosti, kompetence k objevování a orientaci v informacích.

Úroveň propojení VP a NFV v návaznosti na pomůcky a prostředí
 (I) **specifické pomůcky a prostředí:** světelná a zvuková divadelní technika – reflektory, CD přehrávač, audiotechnika, židle pro dany počet účastníků, kostymové doplňky – klobouky, kabáty, šátky, žonglovací míčky, mlč. čítač, nástroje různých hudebních skladatelů, literární předlohy k jednotlivým programům.

Štafeta první pomoci

Ročník	Skupina	Organizace	Roční doba	Délka	Prostředí
8.-10. ročník II	24+/-	9 škol	celoroční	16 hodin z hod.-vý. učeb.	škola II

Vašba na vzdělávací oblast (přednášky)
Vzdělávací oblast: Člověk a svět práce, Člověk a zdraví
Vzdělávací předměty: výchova ke zdraví, osobnostně-sociální výchova
Průřezová témata: osobnosti a sociální výchova, výchova demokratického občana

Anotace, hlavní cíl VP
 Cílem programu je poskytnout středněškolským žákům zkušenosti a vstřícnost v učení, naučit je základům první pomoci na úrovni znalostí i dovedností. Účastníci se seznámí s vybranými metodami výuky, sestaví z nich vzdělávací lekci s obsahem první pomoci, a následně se octnou v roli učitelů svých vrstevníků. Sekundárním cílem programu je zvýšit zájem žáků o poskytování první pomoci a o získávání dalších znalostí v tomto oboru. Podstatným cílem programu je však především osvobit změny v chování žáků a zvýšení jejich schopnosti přijít od znalostí správného postupu k aktivnímu poskytnutí první pomoci osobě v nouzi.

Konkrétní cíle VP

- Žák se seznámí se základy poskytování první pomoci, upevní si znalosti doporučených postupů první pomoci v konkrétních vybraných situacích, procvičí si schopnost poskytnout první pomoc.
- Žák získá základní přehled o fungování integrovaného záchranného systému.
- Žák se seznámí s metodami a technickými učení, ve skupině naplňuje, realizuje a vyhodnotí proces učení svých vrstevníků.
- Žák rozvíje své komunikační schopnosti, zejména schopnost srozumitelně formulovat myšlenku a schopnost argumentovat.
- Žák zdožal schopnost pracovat efektivně v týmu a využívat vzájemné svých schopností a vloh pro konkrétní činnost. Vychází si, která role v týmu je jim blízká a jakou činnost mohou nejlépe přispět k úspěchu celku.

Rozvoj kompetencí podle RVP/ŠVP kompetence k řešení problémů, kompetence k učení, kompetence sociální a personální, kompetence komunikační a kompetence pracovní.

Rozvoj kompetencí podle NSP kompetence k efektivní komunikaci, kompetence ke kooperaci, kompetence k řešení problémů, kompetence k aktivnímu přístupu, kompetence k samostatnosti, kompetence k objevování a orientaci v informacích.

Úroveň propojení VP a NFV v návaznosti na pomůcky a prostředí
 (I) **specifické pomůcky a prostředí:** resuscitační fantomy – dospělý, dítě, kojeneček – včetně dezinfekčních prostředků a přiláskové monokulů, pokud jsou k dispozici; fantomu náruče, cvičný automatický defibrilátor včetně cvičných elektrod, podložky pro manipulaci s osobou na zemi (karamitky, žehličky apod.), cvičný zdravotní materiál pro nácvik postupu i do cvičných lékařských obzvy, obnava, trojčlenné šátky, náplast bez potáhu, nůžky, dezinfekce, škrabka, nesterilní gumové rukavice různých velikostí, maskovací pomůcky.

¹⁶ Vzdělávací programy jsou výstupem 29 organizací NFV, projektové výzvy Budování kapacit pro rozvoj škol II, financovaného z operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání evropských strukturálních a investičních fondů. Národní pedagogický institut v rámci projektu Propojování formálního a neformálního vzdělávání (realizovaném v období od 1. září 2018 do 31. prosince 2021) poskytoval metodickou podporu pro spolupráci pedagogů škol a pracovníků neformálního vzdělávání, kteří společně tyto programy připravovali a v praxi realizovali i ověřovali.

METODIKY KE STAŽENÍ¹⁷

npi | Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Přínosy, metody a formy spolupráce mezi školou a organizací neformálního vzdělávání

Jiří Zajíc a kolektiv autorů

npi | Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Společné plánování, realizace a vyhodnocení vzdělávacích aktivit

Poznátky z projektu: „Propojování formálního a neformálního vzdělávání, včetně zájmového.“

Radek Hanuš a kolektiv autorů

npi | Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Výběr programů

v neformálním a zájmovém vzdělávání

Jiří Zajíc, Klára Šindelková a kolektiv autorů

npi | Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Inkluze

v neformálním vzdělávání

Klára Šindelková a kolektiv autorů

VIDEA

Význam Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Hlavní momenty

I. ročník konference v Senátu Parlamentu ČR k Propojování formálního a neformálního vzdělávání

23. listopadu 2021

Video 1. Hlavní momenty z první konference v Senátu Parlamentu ČR k propojování FNV

Odolnost a samostatnost

Hlavní momenty

III. ročník konference v Senátu Parlamentu ČR k Propojování formálního a neformálního vzdělávání

26. září 2023

Video 2. Hlavní momenty ze třetí konference v Senátu Parlamentu ČR k propojování FNV

Starořecká OLYMPIÁDA

INSPIRACE

Ukázky příkladů dobré praxe Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Video 3. Starořecká OLYMPIÁDA, Inspirace

Propojování formálního a neformálního vzdělávání

Letní škola

První třídní letní škola Propojování formálního a neformálního vzdělávání Národního pedagogického institutu ČR

21 - 23. srpna 2023

Video 4. První třídní letní škola Propojování formálního a neformálního vzdělávání NPI ČR

Seznam použité literatury

Daniš, Petr. *Tajemství školy za školou: proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2019, s. 70. ISBN 978-80-7212-638-5.

Fryč, Jindřich; Matušková, Zuzana; Katzová, Pavla et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-46-4.

Hanuš, Radek. *Společné plánování, realizace a vyhodnocení vzdělávacích aktivit*. Národní pedagogický institut České republiky, 2021. ISBN 978-80-7578-087-4.

Šindelková, Klára. *Inkluze v neformálním vzdělávání*. Národní pedagogický institut České republiky, 2021. ISBN 978-80-7578-085-0.

Vokáč, Petr. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 6., přepracované vydání. Třinec: Resk, spol. s r.o., 2016. ISBN 978-80-87675-13-7.

Zajíc, Jiří. *Propojování formálního a neformálního vzdělávání*. Národní pedagogický institut České republiky, 2021. ISBN 978-80-7578-083-6.

Zajíc, Jiří a Šindelková, Klára. *Výběr programu v neformálním vzdělávání*. Národní pedagogický institut České republiky, 2021. ISBN 978-80-7578-050-8.

Dokumenty, metodiky a publikace ke stažení

Dlouhodobý záměr vzdělávání
a rozvoje vzdělávací soustavy
České republiky 2023-2027

Kritéria hodnocení
podmínek, průběhu
a výsledků vzdělávání

Kvalitní škola
metodický portál

Metodika externího
hodnocení podpory rozvoje
klíčových kompetencí

Metodiky Propojování
FNV I-IV

Strategie 2030+

Tajemství školy
za školou

ema.rvp.cz
Vzdělávací programy
propojování FNV

Poznámky:

www.npi.cz

Národní
pedagogický institut
České republiky
2023

ISBN 978-80-7578-144-4